

GUDSTJENESTEBOKEN

INNHOLD

Gudstjenesteordningen - presentasjon s. 2

I. VEILEDNING

Veiledning til gudstjenesten som helhet s. 5

Veiledning til gudstjenestens hoveddeler s.21

II. ORDNING FOR HOVEDGUDSTJENESTEN s.43

III. ORDNING FOR DÅP s.55

IV. LOKAL GRUNNORDNING s.61

SAMLING

Den Hellige Ånd kaller oss sammen som Guds folk

FORBEREDELSE	<i>På den dagen Jesus stod opp fra de døde, kaller Gud oss sammen i menighetens fellesskap.</i>
INNGANGSORD	<i>Vi hilses med fred fra Guds navn og samles i bønn for gudstjenesten som stedet hvor vi møter Gud, hverandre og oss selv.</i>
INNGANGSSALME	
SAMLINGSBØNN	<i>Med det gamle ropet om Guds miskunn, Kyrie eleison, roper vi til Gud for våre egne og verdens liv. Med ordene fra englesangen som lød over Betlehemsmarken, lovpriser vi Gud for Jesus Kristus, som han sendte til frelse for alle mennesker.</i>
KYRIE	
GLORIA	

ORDET

Gud taler til oss gjennom skriftlesning, preken og sang

FØRSTE LESNING	<i>Guds ord lyder midt i menighetens forsamling. Vi hører tekster fra Det gamle og Det nye testamentet.</i>
BIBELSK SALME	
ANDRE LESNING	
HALLELUJA	<i>Skriftlesningene når sitt høydepunkt når evangeliet leses. Menigheten reiser seg og lovpriser Gud som er nær oss i det glade budskap om Jesus Kristus. Halleluja, synger vi, i takknemlighet og glede over Ordet som ble menneske og tok bolig iblant oss.</i>
EVANGELIUM	
HALLELUJA	
PREKEN	<i>Prekenen gjør Guds ord nærværende, til styrke for vår tro og kall til tjeneste.</i>
TROSBEKJENNELSE	<i>Vi svarer på Guds tiltale ved å bekjenne vår hellige tro sammen med hele den verdensvide kirke.</i>
SALME	

FORBØNN

Gud tilgir oss og tar imot våre bønner for kirken og verden

SYNDSBEKJENNELSE	<i>Synsbekjennelse og forbønn er frigjørende handlinger. Vi tar imot Guds tilgivelse og frigjøres til å se og reflektere over den virkelighet vi lever i, både i kirken og i verden.</i>
FORBØNN	<i>Gjennom forbønnen legger vi dette frem for Gud, og samtidig er det som en forpliktelse til handling. Syndserkjennelse og bekjennelse, bønn for kirken og verden og diakonal handling i hverdagens mangfoldige liv hører naturlig sammen.</i>

MÅLTID

Gud innbyr oss til måltid med den levende Jesus Kristus

FORBEREDELSE AV MÅLTIDET

*Innsamling og frembæring av takkeofferet til hjelp for kirkens arbeid og mennesker i nød, er synlig tegn på vår takknemlighet for alle Guds gode gaver til oss.
Bordet dekkes til måltid.*

TAKKSIGELSE OG BØNN

Hilsen

Innledende lovprisning

Hellig, hellig, hellig

Evkaristibønnens hoveddel

– innstiftelsesord og Fadervår

Før måltidet, deltar hele menigheten i takksigelse og bønn. Sammen med englene, hele skaperverket og kristne søsken i hele verden synger vi: ” Hellig, hellig, hellig, er Herren Sebaot, all jorden er full av din herlighet”.

Måltidet innstiftes ved Jesu ord den natten da han ble forrådt. Vi påminnes om den korsfestede og oppstandne Jesu Kristi nærvær og påkaller Den Hellige Ånd.

FREDSHILSEN

NATTVERDMÅLTIDET
Brødsbrytelse og Du Guds
Lam

Deretter fortsetter lovprisningen når takksigelsen munner ut i Fader vår, som hele menighetens bordbønn.

Vi hilses og hilser hverandre med Guds fred.

Utdeling

Vi går frem for å ta imot Jesu legeme og blod, til tilgivelse og fred, styrke og kraft til tjeneste i verden.

MÅLTIDETS AVSLUTNING

Takkebønn

SENDELSE

Gud velsigner oss og sender oss til tjeneste i verden

SALME

Gudstjenesten har ingen avslutning.

VELSIGNELSEN

3 x 3 bøtteslag

I Sendelsen bygges det bro fra tilbedelse og lovsang i Guds hus til den gudstjeneste enhver av oss skal fortsette i hverdagen.

UTSENDELSE

Vi sendes ut med Guds velsignelse for å leve som lemmer på Kristi legeme i verden.

POSTLUDIUM /

UTGANGSPROSESSJON

Veiledning - innhold

Veiledning til hele gudstjenesten

1. Grunnleggende begreper	s. 5
2. Hvem gjør hva	s. 9
3. Planlegging og gjennomføring av den enkelte gudstjeneste	s. 13
4. Kirkeåret. Liturgiske farger	s. 14
5. Gudstjenesterommet	s. 16
6. Handling i rommet	s. 18
7. Sang og musikk	s.19

Veiledning til gudstjenestens hoveddeler

8. Samling	s. 19
9. Ordet	s. 23
10. Forbønn	s. 27
11. Måltidet	s. 30
12. Sendelse	s. 35
13. Dåp	s.37

I. VEILEDNING

Veiledning til hele gudstjenesten

Denne veiledningen er ment å oppfattes retningsgivende, og ikke som påbud. Norske menigheter er preget av stor variasjon, og noen steder vil en kunne gjøre andre valg enn det som er anbefalt i denne veiledningen, uten at det dermed bryter med ordningen. De regler som er bindende for gudstjenesten i Den norske kirke, er å finne i Generelle bestemmelser, og står ellers presisert i Utskrevet ordning or gudstjenesten.

1. Grunnleggende begreper

100 000 søndager

Søndagen er annerledes enn andre dager. Det er den dagen kristne over hele verden kommer sammen for å møte Gud og for å feire at de er frelst ved Jesu Kristi seier over døden på påskedag. Helt siden apostlenes generasjon har de kristne kommet sammen på den første dag i uken, og feiret gudstjeneste omtrent slik de gjorde søndagen før. Til sammen blir det så vidt over 100 000 søndager. Det gjør den kristne gudstjeneste til den eldste levende kulturtradisjon vi kjenner. Opp gjennom århundrene har det skjedd mange forandringer. Nye ledd og formuleringer er lagt til de gamle, nye horisonter for forståelse har oppstått, keisere, konger og kirkelige reformatorer har laget nye gudstjenesteordninger. Men det er et særtrekk ved luthersk gudstjenesteliv at de overleverte skikkene tas vare på, kjernen i gudstjenesten er fortsatt den samme. Den består av to hoveddeler, den første er en arv fra den jødiske synagogens ordgudstjeneste, og den andre er en videreføring av Jesu nattverdmåltid med disiplene. I forkant av denne er en samlingsdel, og til slutt en utsendelse.

Vår kirkes gudstjenesteordning føyer seg inn i denne tradisjonen. Den bærer også i seg et annet særtrekk ved luthersk gudstjenesteliv, nemlig at den skal kommunisere evangeliet på en god og sann måte inn i den samtiden vi lever i. Slik står den i spenningen mellom kontinuitet og fornyelse.

1.1. Menighetens hovedgudstjeneste

Den forordnede gudstjenesten på søndager og helligdager kalles hovedgudstjenesten. Menighetens hovedgudstjeneste er ikke den eneste form for møtested i menighetens livsrytme. Hovedgudstjenesten står likevel i en særstilling. Mange av de aktiviteter som skjer i våre menigheter er avhengig av frivillige ressurser, og aktivitetsnivået i menigheten kan variere over tid. Hovedgudstjenesten er i mindre grad underlagt slike endringer fordi det er påbudt at den skal finne sted. Hovedgudstjenesten i særlig forstand hele menighetens gudstjeneste, der alle, små og store, bidrar på hver sin måte til å feire Kristi oppstandelse og er med og tar et aktivt ansvar. Den er gudstjenesten nettopp på dette sted, med den fleksibiliteten som dette innebærer. **X** Hovedgudstjenesten er også på en spesiell måte vevet inn i årstidenes rytme. Slik danner hovedgudstjenestene til sammen et kirkeår, med de muligheter for variasjoner som denne vekslingen innbyr til.

Hovedgudstjenesten kalles tradisjonelt messe, og har følgende hoveddeler:

1. *Samling*: Menigheten samles, og bevisstgjør seg selv som et ”vi”
2. *Ordets del*: Lesning og forkynnelse fra Den hellige Skrift
3. *Forbønnen*: Menigheten bærer frem kirken og verden for Gud i bønn
4. *Måltidet*: Feiringen av nattverdmåltidet
5. *Sendelse*: Menigheten velsignes og sendes ut til tjeneste

Hvis det er dåp i hovedgudstjenesten anbefales det at den legges i samlingsdelen. Måltidet er i utgangspunktet en integrert del av gudstjenesten, men fortsatt er det enkelte menigheter som vil velge å feire noen gudstjenester uten nattverd.

I tillegg til veksling i kirkeår, vil det i de fleste menigheter være behov for andre vekslinger i profil. Noen gudstjenester har særlig preg av å være familiegudstjenester, noen legges opp som ”Ung messe”, noen vil kunne ha særlig fokus på dåp osv. Ordningen for hovedgudstjenesten rommer alle disse mulighetene. Ved behov kan det likevel være klargjørende å lokalt skrive ut flere fullstendige varianter av hovedgudstjenesten.

1.2. Struktur: Ordo

Gudstjenesten er et møtested. Her møtes de enkelte kristne og dannes til et fellesskap, til Kristi legeme. Det kristne fellesskapet/menigheten, møter Gud. Den kristne menighet er på den ene siden universell. Den omfatter alle kristne over hele jorden som bekjenner Jesus Kristus som frelser. Dette universelle fellesskapet kommer også til syne i den lokale kirke som samles på et bestemt sted. Dermed finnes det i kirken to nivå, det universelle og det lokale.

Disse to nivåene kan gjenfinnes i gudstjenesteordningen. Det universelle nivået er representert ved begrepet *Ordo*. Det latinske ordet *ordo* betyr i første omgang ordning eller struktur, og henviser til den strukturen som er vist i avsnittet over. Men i denne sammenheng får ordet også en videre betydning. Det står også for tradisjon eller arv eller overlevering, i siste hånd for ”den måten det er vanlig å feire gudstjeneste på”. Karakteristisk for *ordo* er også at gudstjenesten grunnleggende sett betraktes som en rekke *handlinger* som menigheten gjør sammen, mer enn bestemte ord eller formularer. Dette kommer særlig til uttrykk i sakramentene, dåp og nattverd, men også lesningen fra Skriften, prekenen og forbønnene må ses under synsvinkelen handling. Til sammen danner handlingene en *liturgi*, et ord som direkte oversatt fra gresk betyr ”folkets verk”. Det er likevel ikke utfyllende å si at gudstjenesten er noe som folket alene gjør. Den kan også ses som en gave som danner en ramme rundt nådemidlene, dvs. Ordet og sakramentene, hvor Gud handler med oss.

1.3. Lokal organisering av gudstjenestelivet (stedegengjøring)

Den universelle ordo er et rammeverk eller et skjelett for gudstjenesten. Hvis det skal skje et sant møte må man komme med sitt eget, med det man kjenner og er knyttet til. Det levende gudstjenestelivet kan derfor bare skapes i den lokale kirke og være forankret i de skikkene,

den kulturen og de tradisjonene som er knyttet til nettopp dette stedet. Derfor er det store variasjoner i gudstjenestelivet rundt omkring i verden, Den felles ordo gjør at vi likevel gjenkjenner viktige ledd selv om vi ikke forstår de språklige uttrykkene.

Den lokale gudstjenesten blir til i menighetens fellesskap. Derfor er det nødvendig at hele fellesskapet blir involvert i å skape en lokal gudstjenesteordning, og hver menighet har ansvar for å sette opp en *lokal grunnordning* som styrer gudstjenestelivet i menigheten.

Et særtrekk ved en liturgisk gudstjeneste er at den har en fast og gjenkjennelig form. På sammen måte som det å danse (tango) blir morsomt når man kan trinnene, får liturgien en dypere mening og gir mer utbytte når man kjenner igjen det som skal skje. Det er derfor viktig at den lokale grunnordningen er stabil og gjennomtenkt. ("Ordning for hovedgudstjenesten"/gudstjenesteboken) inneholder mye ressursmateriale av forskjellig art, og det er opp til menigheten å gjøre valg om hvilken profil som skal velges, og hvilke lokale særtrekk som skal få prege gudstjenesten. Innenfor den lokale ordningen kan det også finnes varianter, slik at man lokalt kan fylle ulike behov. Det naturlige utgangspunkt for en lokal grunnordning er det som kalles Utskrevet ordning. Denne ordningen fungerer som et trekkspill: Den kan fylle behovet både for store og omfattende gudstjenester, og de som er kortere og enklere. Utskrevet ordning (i "gudstjenesteboken") er dessuten veiledende. Den lokale menigheten har stor frihet til å komponere den lokale ordningen innenfor rammen av ordo. På samme måte er ressursmaterialet å betrakte som kjerneressurser. Også annet liturgisk materiale kan tas i bruk, med noen unntak knyttet til sakramentene. Også de tidligere liturgiske bøkene til Den norske kirke kan brukes som ressursmateriale. Senere i veiledningen, s. 000, står det angitt nærmere hvordan den lokale grunnordningen kan settes opp. Det er viktig at den lokale ordningen blir kjent for alle som trekkes inn i menighetens gudstjenester, for eksempel vikarprester. Grunnordningen skal også sendes til biskopen som orientering.

1.4. Gudstjenesteutvalg

Det er menighetsrådet som formelt vedtar den lokale grunnordningen for gudstjenesten, men der det er mulig bør det opprettes et eget gudstjenesteutvalg som kan sette sammen et forslag til lokal grunnordning. Gudstjenesteutvalget bør være så bredt sammensatt som mulig, og bør ha representanter for forskjellige grupper i menigheten. Særlig er det viktig at barn og ungdom er representert i utvalget. Det er også viktig at Gudstjenesteutvalget har et lyttende øre til ulike stemmer innenfor menigheten. Synspunkter og holdninger rundt gudstjenesten kan være meget forskjellige, og det er viktig at alle så langt mulig blir ivare tatt.

Hovedoppgavene for gudstjenesteutvalget er vanligvis følgende:

1. Sette opp forslag til en lokal grunnordning, evt. i flere varianter.
2. Organisere gudstjenestegrupper som har ulike oppgaver i de enkelte gudstjenester.
3. Sette opp en årlig plan for gudstjenestelivet.
4. Jevnlige evaluere ordninger og enkeltgudstjenester.

Det er en fordel at den lokale gudstjenesten er preget av stabilitet, og gudstjenesteutvalget bør derfor se sitt arbeid i et langsiktig perspektiv. Utvalget har i utgangspunktet ikke ansvaret for å planlegge enkeltgudstjenester. Det ligger til tjenestegjørende prest, evt. i samarbeid med en gudstjenestegruppe.

1.5. Sokneprest og kontor

Soknepresten har et selvstendig ansvar for gudstjenestelivet i det enkelte sogn. Kantor/organist har dessuten et selvstendig ansvar for musikklivet. Disse er derfor alltid med i Gudstjenesteutvalget, og har en spesiell rolle som faglig ansvarlige og veiledere. De bør kunne stille seg bak utvalgets forslag. Dersom det oppstår sterk uenighet mellom soknepresten og resten av utvalget, bør stridsspørsmålet løftes opp på prostiplan. Dersom menigheten i kortere eller lengre perioder ikke er i stand til å opprette et Gudstjenesteutvalg, er det sokneprest i samråd med kontor som legger frem forslag til lokal ordning og årsplan for menighetsrådet.

1.6. Involvering

I begrepet involvering ligger det at gudstjenesten er hele menighetens felles feiring. Den grunnleggende involveringen skjer idet den enkelte blir trukket inn og hengir seg til feiringen, gjennom å synge med på salmer og menighetssvar, aktivt lytte til det som blir sagt i tekster, preken og bønner, og ta del i nattverdmåltidet. Dypest sett er delaktigheten en gave som blir gitt av Gud. ”Brødet som vi bryter” og ”velsignelsens beger som vi velsigner” (1 Kor 10,16) gir oss del i Kristi kropp og blod, og denne delaktigheten gjør oss til et fellesskap, til ett legeme/en kropp. Det er viktig at gudstjenesten blir lagt til rette på en trygg og inkluderende måte som kan underbygge opplevelsen av å være delaktig og involvert i et fellesskap.

Det er derfor nødvendig å skape en vennlig og trygg atmosfære som lar alle føle seg velkommen. Fellesskapet kan ikke være ensrettende, men gi den enkelte rom og frihet til å være til stede på sine egne forutsetninger. I dette ligger også å tilrettelegge både gudstjenesterommet og forløpet i gudstjenesten slik at det balanseres mellom struktur og personlig frihet. Dette er særlig viktig dersom gudstjenesten skal være et godt sted å være for alle.

Involvering handler også om at ulike representanter for menigheten tar et aktivt ansvar. Både den langsiktige planlegging av gudstjenestelivet, og planlegging og gjennomføring av den enkelte gudstjeneste bør derfor så langt som mulig skje i samvirke mellom prest og kirkemusiker og aktive kvinner og menn i menigheten.

Barnas plass i gudstjenesten

En spesiell utfordring er involvering av barn. Barna inntar en særstilling i kristen tro, ettersom Jesus selv satte fram barnet som eksempel for de voksne. Å ta barns åndelige behov på alvor krever respekt for så vel barna som gudstjenesten. Det lokale gudstjenestelivet bør derfor

være slik innrettet at det i størst mulig grad lar barna delta fullt ut, og ut fra de forutsetninger de har. Den lokale gudstjenesteordningen bør regelmessig gi rom for gudstjenester med særlig fokus på barn, samtidig som man vektlegger å innlemme barn i hele menighetens gudstjenesteliv. Det innebærer også å ta hensyn til dem som ikke er så høye av vekst, og mulighet til å bevege seg fritt, når det gjelder innredning og bruk av kirkerommet.

Opplevelsen av fellesskap og samhørighet blir også styrket når de som har spesielle oppgaver i gudstjenesten er representative for hele menigheten når det gjelder alder, kjønn, etnisk bakgrunn, sosial tilhørighet osv. Det gjelder tekstlesere, forsangere, forbedere, nattverdutdelere, kirkeverter og andre oppgaver. Noen av disse oppgavene bør som regel ivaretas av barn eller ungdom.

Språk

Språket som brukes i gudstjenesten har også stor betydning for opplevelsen av å være del av fellesskapet. (utdypes)

2. Hvem gjør hva i gudstjenesten

Gudstjenesten er en samhandling mellom alle som er til stede. Men for at det ikke skal bli uorden og tilfeldigheter får råde, er det noen som har faste oppgaver.

I ”utskrevet ordning” (se s.000) er det brukt betegnelsen L (som kan stå både for Liturg og Leder) både for de oppgaver som utøves av forrettende prest og de som kan overlates til andre (se nedenfor). Ved siden av prest og kirkemusiker, brukes i oversikten nedenfor medliturg

2.1. Gudstjenesteleder /Tjenestegjørende prest

Enhver gudstjeneste har én gudstjenesteleder. Det er særlig viktig at gudstjenesteleders funksjon er tydelig når mange deltar med forskjellige oppgaver. Det bør ikke være tvil om at det er gudstjenestelederen som binder det hele sammen og er ansvarlig for helheten.

Gudstjenestelederen vil normalt være en prest. Hun eller han er etter vår kirkes ordning ordinert til denne tjenesten. Presten som har funksjonsom gudstjenesteleder kalles Tjenestegjørende prest, og er den som har hovedansvar for forberedelse og ledelse av den enkelte gudstjeneste. Dersom flere prester medvirker brukes ”tjenestegjørende” om den som har lederansvaret.

I tillegg til å være ansvarlig for forkynnelsen av Guds ord og være den som forretter nattverden, er det store variasjoner i det verdensvide kirkefellesskap hva bare en ordinert prest gjør i gudstjenesten og hva som kan overlates til andre. Det understrekes likevel gjerne fem ting i gudstjenesten som presten har ansvar for:

1. Formidle Guds nåde (hilsen/inngangord) og tilgivelse (for eksempel tilsigelse av syndenes forlatelse ved skriftemål, eventuelt løftesord etter kollektiv syndsbejennelse)
2. Ha ansvar for prekenen, både når presten holder den selv, eller når den er delegert til andre.
3. Forvalte dåpssakramentet – dvs. utføre dåpshandlingen
4. Forvalte nattverdets sakrament – dvs. lede nattverdbønnen med innstiftelsesordene
5. Formidle Guds velsignelse

Utover disse oppgaver vil det være lokale forskjeller med hensyn til fordeling av oppgaver mellom tjenestegjørende prest og andre medliturger. Her er et forsøk på en oversikt over oppgavefordelinger:

Ordinert prest / gudstjenesteleder utfører	Andre enn presten kan utføre:
Inngangord / hilsen	Informasjon medvirke / ansvarlig for prosesjon
Forretter dåpshandlingen	lede samlingsbønn Kyrie (forsanger) Gloria (forsanger)
Preke, evt. delegere til andre, eller i samarbeid med andre (Prest ansvarlig)	Ansvarlig for dåpsprosesjon, utføre andre handlinger under dåp (helle i vann, tørke den døptes hode, tenne dåpslys osv)
lede syndsbejennelsen (dersom denne er eget ledd før forbønnen) – Lese løftesord dersom dette benyttes	Tekstleser preke (evt. medvirke under preken)
Hovedansvarlig for nattverden - Lede eukaristibønnen – Dele ut brød og vin, evt. i samarbeid med medliturger	lede trosbejennelsen
Lyse velsignelsen	lede forbønnen / medvirke under forbønnen innsamling av takkeoffer prosesjon med nattverdgvarene / dekke bordet
	lese/synge deler av nattverdliturgien Dele ut brød og vin Lede takkebønnen
	Være forsanger på lovprisning før velsignelsen lese utsendelsesord medvirke / ansvarlig for utgangsprosesjonen

I noen tilfeller kan også andre enn presten være gudstjenesteleder. *Kateketen* er vigslet/ordinert til å ivareta menighetens undervisningsoppdrag, og i følge gjeldende ”retningslinjer for kateketens og diakonens liturgiske funksjon” kan kateketen være gudstjenesteleder på gudstjenester med særlig vekt på menighetens undervisningsoppdrag. Det gjelder gudstjenester med vekt på dåpsopplæring,

skolegudstjenester og gudstjenester knyttet til konfirmasjonstiden. Dette vil være gudstjenester uten dåp og nattverd.

(lekmannsgudstjenester er ikke drøftet)

2.2. Kirkemusiker

Tjenesteordningen for kantor understreket at kantor skal være med å forvalte og levendegjøre tradisjonelle og nye kirkemusikalske verdier og sørge for bredde og kvalitet i det kirkemusikalske og kulturelle arbeidet i menigheten.

Tjenestegjørende kirkemusiker (kantor/organist) er ansvarlig for gudstjenestens sang og musikk og fungerer som musikalsk leder på den enkelte gudstjeneste, dersom ikke kirkemusikeren har delegert dette til andre.

Han eller hun samarbeider med tjenestegjørende prest og andre med spesielle oppgaver i gudstjenesten om salmevalg, musikk til liturgiske ledd, eventuelle andre sang/musikk innslag, samt hvilke instrumenter og eventuelle andre musikere som skal medvirke. (Se mer om dette i avsnittet "Sang og musikk")

2.3. Medliturger

Betegnelsen medliturg brukes om de som har andre liturgiske oppgaver enn gudstjenesteleder/prest. Både antall oppgaver og antall medliturger vil variere fra menighet til menighet, og ut fra type gudstjeneste.

Noen av de vanlige funksjonene vil være:

- Tekstleser
Leser en eller flere av gudstjenestens tekster.
- Forbønnsleder / Forbedere
Forbønnesleder er ansvarlig for forberedelse og gjennomføring av forbønnen. Han /hun samarbeider med en eller flere som leser bønner, tenner lys og/eller utfører andre handlinger under gudstjenestens forbønnsdel
- Lede trosbekjennelsen. Innleder menighetens felles trosbekjennelse
- Samle inn offer / bære frem offer
- Medvirke ved nattverden. Hjelp til å forberede måltidet. Være med å dele ut brød og vin.
- Medvirke under dåpshandlingen (helle vann i døpefonten, tørke dåpsbarnets hode, tenne dåsplys m.m.)

De oppgavene som er nevnt ovenfor, vil det normalt være behov for ved alle gudstjenester. I tillegg er det en rekke andre ulike oppgaver som kan utføres av medliturger. Ord og handlinger hører sammen gjennom hele gudstjenesten:

- Utfører andre liturgiske funksjoner
En eller flere kan utføre andre liturgiske funksjoner som: Informasjon ved gudstjenestens begynnelse, lese samlingsbønn, preke, lese deler av nattverd liturgien, lese takkebønnen etter nattverden, lese utgangsordene.
- Forsanger(e)
Andre enn presten kan synge gudstjenesten sanglige ledd. Det kan være kantor eller en annen forsanger. Det er også aktuelt å benytte forsangere/kor særlig på gudstjenester hvor det benyttes en del sanger som er nye og ukjente for menigheten.
- Kirketjenerfunksjoner (Gjøre i stand gudstjenesterommet, ringe i klokkene etc)
- Kirkeverter (dele ut salmebøker, eventuelt gudstjenesteprogram, hjelpe til rette dem som særlig trenger det osv.)
- Være til stede i kirkerommet under gudstjenestens forberedelsesdel. Være tilgjengelig om noen ønsker samtale/sjelesorg, hjelpe til rette ved lysglobe m.m.)
- Delta i prosesjon. Bære kors, evt nattverdelementene, evt. annet som skal settes på alteret
- Praktiske oppgaver i fortsettelsen av gudstjenesten – med kirkekaffe, andre arrangementer, evt. informasjonstjeneste

Det vil være store variasjoner fra menighet til menighet hvordan man organiserer utførelsen av medliturgfunksjonene, hvor mange personer som benyttes og om det dreier seg om regelmessige tjenester ved enkeltpersoner eller grupper.

Mange menigheter har en *klokker*, enten i form av lønnet stilling, eller som frivillig tjeneste (ofte delt på flere personer). Klokkeren kan ha flere av medliturgfunksjonene, og mange steder kan det være naturlig at klokkeren har et overordnet ansvar for å organisere de øvrige medliturgene. I de menigheter som har kateket og/eller diakon er det naturlig at disse jevnlig gjør tjeneste som medliturg (jfr. retningslinjer for kateketens og diakonens liturgiske funksjoner). Særlig funksjon som forbønnsleder og medvirkende under nattverden vil her være egnet. Også andre prester enn gudstjenesteleder er i prisnippet medliturger hvis de har liturgiske funksjoner.

Mange av funksjonene kan med fordel utføres av barn og unge, og i noen menigheter har man en ordning for ministranttjeneste til alle eller enkelte gudstjenester.

2.4. Plassering av gudstjenesteleder og medliturger

Alle kirkerom er forskjellig, og det er en fordel å tenke gjennom hvordan rommet kan brukes på en gjennomtenkt måte. Se også kapittel 5 nedenfor, om gudstjenesterommet.

Gudstjenesteleder/tjenestegjørende prest bør ha en fast stol eller plass i koret eller fremme i kirken, som er godt synlig. Den bør helst være slik plassert at hilsen, kyrie og gloria og evt. bønner kan ledes fra dette stedet. Gudstjenestelederen er på denne plassen når han eller hun ikke har bestemte oppgaver. Det innebærer at gudstjenesteleder ikke står ved alteret for

eksempel mens andre leser tekster og ber bønner. Hovedregelen er at de som til enhver tid utfører den liturgiske oppgave skal være i fokus, enten det er ved døpefont, lesepult, prekestol, eller alter.

Medliturger som har flere liturgiske funksjoner gjennom gudstjenesten, kan ha synlige plasser fremme i kirken under hele gudstjenesten. Forsanger/kor/musikere som medvirker sammen med eller i tillegg til orgelet, bør plasseres slik at de kan utøve sin tjeneste på en tilfredsstillende måte. Men plasseringer som skygger for alteret og som på andre måter tar for stor oppmerksomhet, bør unngås.

Plassen ved alteret brukes i første rekke i forbindelse med nattverden. Noen ganger kan det også være aktuelt å stå ved alteret under forbønnen. Lesepult og prekestol brukes hovedsakelig til oppgaver knyttet til ordets del av gudstjenesten, dvs. tekstlesninger, preken og forbønner. Vanligvis bør ikke lesepulten brukes utenom til disse oppgavene. Døpefonten er stedet for hele dåpshandlingen, og den kan også brukes som plassering under trosbekjennelsen, og noen ganger under hilsen og samlingsbønn.

3. Planlegging og gjennomføring av den enkelte gudstjeneste

Når menigheten har laget en lokal grunnordning er bare halve jobben gjort. Hver enkelt gudstjeneste krever også grundige forberedelser. Den som har ansvar for dette, er tjenestegjørende prest (dvs. den presten som skal lede den aktuelle gudstjenesten) i samråd med kantor/organist. Disse to vil alltid være involvert i forberedelsene, men ellers kan det være store variasjoner. Som regel vil det også være en større eller mindre gruppe av andre involverte, slik det skissert i forrige avsnitt. Så sant det lar seg gjøre er det en fordel at alle som har spesielle oppgaver møtes i løpet av uken før gudstjenesten for å planlegge og gjennomgå de ulike oppgavene. Hvor omfattende en slik samling skal være vil variere fra sted til sted og fra søndag til søndag. Av oppgaver som kan løses på en lik samling kan være å bestemme salmer og annen musikk, se på tekstlesningene for søndagen, og samtale/gi innspill til prekenen, gi innspill til forbønner, evt. utforme dem under samlingen.

En del menigheter vil i større eller mindre grad gi slike samlinger preg av et gudstjenesteverksted. Det vil være gudstjenesteutvalget, i samråd med de tjenestegjørende prestene som legger opp hvordan forberedende samlinger i forkant av hver gudstjeneste skal foregå. Dersom personer som ikke er fortrolig med gangen i gudstjenesten, for eksempel dåpsfolk, skal ha bestemte oppgaver, bør de få grundig innføring i dette, evt. på en egen samling.

Det er også nødvendig foran hver eneste gudstjeneste er tilstrekkelig med øvelse. Alle som har spesielle oppgaver må øve på forhånd, enten på samlingen tidligere i uken eller søndag morgen før gudstjenesten, eller begge deler. Gode øvelser på forhånd, gjør alle som har oppgaver sikrere dermed mer nærværende i det som skjer, noe som skaper en bedre gudstjeneste for alle som er til stede. Tjenestegjørende prest/gudstjenesteleder er vanligvis

ansvarlig for øvelsene, men det kan også delegeres til andre, for eksempel klokker. Gudstjenesteleder har uansett et spesielt ansvar for å både å ha oversikt over hva som skal skje, og å øve på sine egne oppgaver. Det er viktig at han eller hun til enhver tid vet hva som skal skje, og hva som er hans eller hennes oppgave. Det er svært vanskelig å lede gudstjenesten på en god og nærværende måte dersom en sitter – eller står – og lurere på hva som skal skje nå, eller må sitte og bla i programmet eller andre papirer.

4. Kirkeåret

Den eldste og viktigste kristne høytiden er søndagen. Den er en ukentlig påskefeiring. Men ganske tidlig i kirkens historie utviklet det seg også en tradisjon med å feire bestemte høytider i løpet av året. Etter hvert ble dette til et fullt kirkeår, hvor alle de viktige hendelsene i Jesu liv og kirkens historie blir minnet og gjentatt. Om de ulike festene og markeringene i løpet av året, se under om liturgiske farger.

Kirkeåret er et godt virkemiddel for å formidle hele det kristne budskapet, og en god måte å markere kirkeåret på er gjennom ulike vekslinger i gudstjenesten. Det kan skje gjennom å variere den liturgiske musikken, og gjennom å variere, evt. utelate forskjellige ledd. Det er for eksempel en innarbeidet tradisjon at glorialeddet ikke lyder i fastetiden, og at hallelujavers heller ikke synges da. I påsketiden kan man på den annen side for eksempel synge et utvidet gloria, og eller gi et sterkere lovsangspreg til gudstjenesten. Det er opp til den lokale menighet å bestemme hvilke variasjoner man vil bruke, og her er det gode muligheter til å finne frem igjen lokale tradisjoner, og skape nye.

4.1. Liturgiske farger

Et viktig og synlig uttrykk for vekslingen i kirkeåret er bruken av liturgiske farger. De er en viktig del av kirkens symbolspråk. Gjennom kirkens historie har mange forskjellige farger og fargenyanser vært i bruk, avhengig av tradisjon, geografi og kultur. Det er likevel fire liturgiske *hovedfarger* som går igjen:

Hvitt (eller gyllent) er fargen for Kristus-høytidene, fest og glede.

Fiolett er fargen for forberedelse, bot og sorg.

Rødt er fargen for Ånden og Kirken, blod, ild og martyrium.

Grønt er fargen for vekst og livskraft.

Enkelte steder er *blått/gråblått* i bruk som alternativ til fiolett, særlig i fastetiden. *Gult* kan brukes sammen med hvitt/gyllent som festfarge. *Sort* er fargen for død, tomhet og mørke, og kan brukes som alternativ på langfredag.

Hovedperioder i kirkeåret:

Adventstiden: Fiolett

Juletiden (Julaften t.o.m. Kristi åpenbaringsdag): Hvitt

Åpenbaringstiden (1-6.s.e. Kristi åpenbaringsdag): Hvitt

Førfasten: (Vingårdssøndag – fastelavnssøndag) Grønt

Fastetiden: Fiolett

Palmesøndag: Fiolett

Skjærtorsdag: Fiolett eller hvitt

Langfredag: Presten bærer stola i fiolett eller evt. sort, (eller messehagel der dette tidligere har vært tradisjon)

Påskeaften: Fiolett

Påsketiden: (Påskenenatt – 7. søndag i påsketiden) Hvitt/gyllent

Pinse: Rødt

Treenighetssøndag: Hvitt

Treenighetstiden: Grønt

Farger på spesielle dager:

Hvitt: Maria budskapsdag

Sankthans (Jonsok)

Kristi forklarelsesdag (8. s. i treenighetstiden)

Mikkelsmesse

Allehelgensdag

Andre helgendager

Rødt: Stefanusdagen (2. juledag)

Aposteldagen (6. s. i treenighetstiden)

Olavsdagen (olsok)

Andre martyrdager

Fiolett: Bots- og bededag

Grønt: Høsttakkefest

Skaperverkets dag

og 17. mai brukes grønt eller kirkeårstidens farge.

Ved gudstjenester på hverdager brukes vanligvis fargen for nærmest foregående søndag eller helligdag. Unntatt fra denne regelen er uken etter de dager som foran er kalt ”spesielle dager”. På lørdager kan fargen for kommende søndag brukes.

5. Gudstjenesterommet

(se også kapittel 2.4. om plassering av gudstjenesteleder og medliturger)

Gudstjenesterommet har stor betydning for utformingen av gudstjenesten. Når den enkelte menighet skal lage en plan for det lokale gudstjenestelivet er det derfor viktig å ha en grundig samtale om hvordan gudstjeneste og rom kan spille sammen. Mange kirkerom har en lang historie som er preget av mange generasjoners gudstjenestefeiring, og hvor ulike tidsaldres syn på gudstjenesten har avleiret seg i rommet. Dette skaper bestemte rammer/premisser også for dagens gudstjeneste. Det kan ofte være en utfordring å lage til et gudstjenesteliv etter nye prinsipper i et rom fra middelalderen eller 16-1700-tallet, men rommet bærer som regel selv i seg et rikt symbolspråk som det er verdifullt å ta vare på, og som dermed er en ressurs når den lokale gudstjenesteordningen skal utformes. Det betyr at gudstjenesten i et rom fra middelalderen vil være litt annerledes enn en i et rom fra 1750 eller 1980. Samtidig blir det et viktig spørsmål hvordan rommet kan bidra til at gudstjenesten blir en handling som fremmer fellesskapet, der alle som er tilstede kan ta aktivt del, også barn og mennesker med forskjellige fysiske begrensninger. Noen ganger kan det bety at det er nødvendig å gjøre endringer i rommet for å gjøre det bedre tilpasset. Der det av forskjellige grunner ikke er mulig å gjøre fysiske endringer i inventaret må det finnes andre metoder å fremme fellesskap og involvering i gudstjenesten.

5.1. Bruken og organisering av rommet

Det er viktig at gudstjenesterommet er tilgjengelig for bønn og stillhet også utenfor selve gudstjenesten. Derfor bør det være en lysbærer/-globe med mulighet til å tenne lys på et egnet sted i rommet. En mulighet til å skrive ned bønneord kan oppleves godt, likedan en tilgjengelig bibel. Dette kan utfylle kirkerommets funksjon som gudstjenesterom. (Det er mulig dette skulle stå under samling)

De viktigste liturgiske møblene i kirkerommet er alter, døpefont, lesepult og prekestol. Det er viktig at disse har hvert sitt tydelige sted i kirkerommet, med nok rom rundt seg til å gi tilstrekkelig tyngde, og at de er godt balansert i forhold til hverandre. Stoler og benker bør så langt som mulig organiseres slik at de er plassert i forhold til det liturgiske inventaret, og fremmer fellesskapet i gudstjenesten. Det er også viktig å ha en gjennomtenkt lyssetting av rommet som fremmer dette, (og et godt høyttaleranlegg.) Tente lys i kirkerommet er også med å markere de sentrale stedene i gudstjenesten. Derfor er det tente lys på eller ved alteret, og ofte i nærheten av lesepulten. Kirkerommet bør også ha et påskelys, som er det mest symbolsk ladede lyset i rommet. I påsketiden står dette sentralt plassert, gjerne foran alteret, og resten av året står det ved døpefonten og tennes i forbindelse med dåp. Dåpslys tennes på påskelyset.

5.2. Alteret

Alteret er først og fremst nattverdbordet, som bærer fatet og begeret med nattverdgavene/-elementene, og som menigheten samles rundt til nattverdmåltidet. Alterets funksjon som bærer av

Jesu Kristi kropp og blod i nattverden, er også utgangspunktet for den respekten kirken alltid har omgitt det med. Guds nærværet oppleves spesielt sterkt nettopp der. Dette gjør alteret til det samlende midtpunktet i kirkerommet både når kirken ikke er i bruk, og under gudstjenesten.

Synet på hvor alteret skal plasseres har vært i endring gjennom de siste generasjoner. De fleste eldre kirker har alteret plassert innerst ved veggen i koret, eller festet til en altertavle, med presten stående foran. I den senere tid har den liturgiske bevegelse verden over gjenoppdaget verdien av å ha alteret mer sentralt plassert i rommet, slik at menigheten i større grad kan samles rundt det. I mange kirker vil det derfor være tjenlig å flytte alteret, slik at det kommer lenger inn i rommet og presten kan stå bak det, vendt mot menigheten. I kirker der dette av ulike grunner ikke lar seg gjøre, kan det plasseres et alterbord i koret eller øverst i skipet. Det er viktig at dette bordet har en størrelse og visuell tyngde som gjør at det fremstår som kirkens alterbord. Når det veggfaste alteret slik ikke er i bruk, tennes det ikke lys på det.

Plasseringen av alteret får betydning for bønneretningen i kirkerommet. I kirker med et sentralt alter vil det være sentrum, og forbønner kan ledes med ansiktet mot menigheten, slik presten også står bak alteret under nattverdbønnen. I kirker som fortsatt har et veggfast alter, er det naturlig å vende seg mot det under bønnen.

Alterringen

Plasseringen av alteret, samt alternative måter å motta nattverd på, skaper mindre behov for alterringen enn før. Mange steder vil det derfor være aktuelt å ta vekk hele eller deler av alterringen. En fleksibel løsning er å gi mulighet for å fjerne knefallet i front, slik at alterområdet blir mer åpent mot kirken, samtidig som det gis mulighet for å knele. Ved anledninger der det er behov for det kan hele knefallet settes på plass.

5.3. Leseputt og prekestol

Leseputten er stedet for proklamering og forkynnelse av Ordet, og kan også brukes av forsangere og forbedere. Det er viktig at leseputten står plassert slik at den så langt som mulig kan sees av alle, og at det er godt å høre derfra. Leseputten bør vanligvis ha en fast plass, men noen ganger kan det være aktuelt med en annen plassering. Det er viktig at den ikke blir stående for nære alter eller døpefont.

Prekestolen oppleves i en del tilfelle å skape avstand mellom predikant og menighet. Det er viktig å avveie denne opplevelsen mot de gode mulighetene prekestolen har til å skape fokus mot det som blir lest eller sagt eller sunget. Dette gjelder særlig når kirken er full, og det er vanskeligere å se lese-pulten. Prekestolen er ikke reservert for presten, men kan brukes på forskjellige steder i gudstjenesten for å fremheve en tekst eller skape en dramatisk effekt.

5.4. Døpefont

(teksten her er ikke ferdigstilt)

5.5. Orgel og andre instrumenter

Ved siden av de liturgiske møblene er orgelet en viktig del av inventaret, som kirkens tradisjonelle instrument, som skal understøtte og hjelpe kor og menighet i tilbedelse og forkynnelse. I tillegg til orgelet vil det også ofte være andre instrumenter som er plassert i rommet enten permanent eller ved noen anledninger. Det kan ofte være en fordel å plassere instrumenter, i tillegg til kor fremme i kirken, men det er viktig å passe på at de ikke står i veien eller skygger for det øvrige liturgiske inventaret eller forløpet i gudstjenesten.

5.6. Liturgiske klær og utstyr

(Dette bør kunne innpasses i etterkant av behandling i Liturgisk utvalg)

6. Handling i rommet

En gudstjeneste er mye mer enn ord, enten de blir sagt eller sunget. Den er først og fremst en rekke handlinger som menigheten som fellesskap gjør sammen, og som føyes sammen til en helhet. Det innebærer at når vi går til gudstjeneste kan vi ikke komme som passive tilskuere, vi er nødt til fra tid til annen å bevege kroppen og la den være en del av samlingen. Den er et mål å involvere hele menigheten på en god måte også fysisk, samtidig som det bør være frihet omkring fysisk bevegelse, så den ikke oppleves som tvang.

6.1. Stå, sitte, knele

Den opprinnelige stillingen for menigheten i den kristne gudstjeneste var at man sto. Siden ble det vanlig å knele under deler av gudstjenesten, og etter hvert som det ble vanlig med kirkebenker satt menigheten stadig mer. Vi har med oss alle disse tre kroppsholdningene i dagens gudstjeneste, men fortsatt er det naturlig å si at grunnposisjonen for menigheten er å stå. Vi står opp i tilbedelse og lovprisning, og vi står i respekt for Guds nærvær. Det er likevel i overkant slitsomt å skulle stå gjennom hele gudstjenesten, derfor sitter menigheten som regel under de delene hvor man i størst grad mottar, dvs. under lesningene og prekenen.

Denne typen bevegelser setter seg i ryggmargen, og det derfor en fordel med en størst mulig felles praksis. Gudstjenesteordningen legger derfor opp til en mindre grad av fleksibilitet på dette området, i tråd med felleskirkelig praksis. Menigheten står som en hovedregel under salmene, som er et av de fremste felles uttrykkene for tilbedelse og lovprisning. Det er også felles praksis å stå under lesningen av evangeliet, som er sentrum av tekstlesningen, og et viktig symbol på Kristi nærvær i menigheten. Også under den store takksigelsen ved nattverden står man, som et uttrykk for denne bønnens sentrale rolle og lovprisende karakter. Man står også for å motta Guds velsignelse til slutt.

Det er også naturlig noen ganger å knele. Knelingen er uttrykk for ydmykhet overfor Gud. Gudstjenesteleder og evt. medliturger kneler under syndsbekjennelsen, og det kan legges til rette for at menigheten kan knele på dette stedet. Man kan fortsatt også knele når man mottar nattverden, og det kan legges til rette for steder å knele i tilknytning til nattverd og/eller forbønn.

6.2. Felles bevegelse i rommet

Møbleringen, særlig av kirkebenker, bør være slik at den ikke er til hinder for at menigheten kan bevege seg i rommet. (Teksten er ennå ikke ferdigstilt. Den vil dreie seg om prosesjoner og annen felles bevegelse; bønnevandringer, liturgisk dans etc.)

7. Sang og musikk

Ikke ferdigstilt

Veiledning til gudstjenestens hoveddeler

8. Samling

8.1. Samlingen som felles handling

Gud kaller oss til gudstjeneste. Vi samles, ikke til hvilken som helst samling, men til ordets, lovsangens, bønnens og nattverdets fellesskap. Vi samles som likeverdige framfor Gud. Samlingen skal på best mulig måte ivareta en bevegelse fra de mange forskjellige ”jeg” til et samlende ”vi”. Det skal være et felles ”vi” som kan favne om mennesker og skape fellesskap, et samlende ”vi” som etablerer gudstjenesten som møtestedet, som etablerer relasjonene til Gud, til seg selv, til hverandre og skaperverket.

8.2. Struktur

Måten menigheten samles på vil være forskjellig fra sted til sted. Her er både rommets utforming og den enkeltes forberedelse av avgjørende betydning.

Samlingen har denne grunnstrukturen:

- *Forberedelse:* Gjennom tilrettelegging av rommet, kirkeverter, klokking og inkluderende velkomstord med informasjon om dagens gudstjeneste. Forberedelsen avsluttes med de 3 bedeslagene.
- *Inngang:* Gjennom inngangsalme, inngangord og samlingsbønn etableres et felles ”vi”
- *Kyrie:* Sammen for Guds ansikt roper menigheten til Gud om hjelp i eget liv, kirkens og verdens liv. Kyrie kan utvides til et *kyrielitani* (flere bønnerop og gjentatte kyrieomkved)
- *Gloria.* Med englenes lovsang fra den natten Jesus ble født, lovprises Gud for hans store kjærlighet. Gloria kan ha en utvidet form med forskjellige former for trinitarisk oppbygget lovsang.

8.3. Aktørene og elementene

Informasjon

Etter at klokkene har ringt sammen til gudstjeneste (uten de tre siste slagene), kan det gis informasjon om dagens gudstjeneste. Dette bør ha form av innbydende velkomstord og være ved en representant for menigheten (menighetsråd, gudstjenesteutvalg, eller en av dem som har forberedt dagens gudstjeneste). Det kan sies noe om spesielle innslag og medvirkende på dagens gudstjeneste, navn på de som skal døpes, om dagens offerformål og lignende. Det kan også øves på en ny salme eller gudstjenesteledd. Generelle kunngjøringer om det som ellers skjer i menigheten hører ikke hjemme her. Det kan skrives på gudstjenesteprogram, kunngjøringslapp, plakater i våpenhuset, menighetens hjemmeside og lignende.

Musikken og Sangen

Etter at klokkene har ringt sammen til gudstjeneste med de tre avsluttende bedeslagene, er den

første lyd som høres tonene fra orgelet og ofte også andre instrumenter. Menighetens kantor, ofte sammen med andre musikere og forsangere, gir menigheten hjelp til å syng ut sin takk til Gud som har samlet oss til gudstjeneste.

Prosesjon

Under inngangssalmen kan det være en inngangsprosesjon som et liturgisk uttrykk for hele menighetens samling og vandring frem mot Guds alter. Derfor reiser alle seg og deltar i prosesjonen ved å følge med øynene de som går opp kirkens midtgang på vegne av alle. Det er vanligvis de som skal delta med spesielle oppgaver i gudstjenesten, som går i prosesjonen. Disse bør i størst mulig grad være representative i forhold til den gudstjenestefeirende forsamling både med hensyn til alder, kjønn, etnisk bakgrunn og lignende. De deltar både i prosesjonen og med det de ellers utfører i gudstjenesten, på menighetens vegne. En korsbærer kan gå først i prosesjonen. Gudstjenesteleder går bakerst. Dersom det er dåp, kan dåpsfølget delta i inngangsprosesjonen.

I prosesjonen kan det bæres inn brød og vin til nattverden. Dette kan settes på et lite anretningsbord på passende sted i rommet. Det kan også bæres inn blomster til alteret, tekstbok, gudstjenestebok og eventuelt andre gjenstander som kan være med å synliggjøre kirkeårstiden eller gudstjenestens spesielle fokus.

Døpefonten

Prosesjonen kan stanse ved døpefonten, også på gudstjenester uten dåp. Når gudstjenestens inngangsord sies fra døpefonten, blir dette en understreking av gudstjenesten som de døptes fellesskap. Dette forsterkes ved bruk av samlingsbønner som inneholder dåpspåminnelse.

Lesepulten

Dette er det andre naturlige stedet for ledelse av gudstjenestens samlingsdel. Både samlingsbønn, kyrie og gloria kan ledes herfra. Men dersom en annen enn gudstjenesteleder er forsanger under kyrielitani og gloria, er det naturlig at sangen ledes fra det sted kantor eller eventuelt annen forsanger gjør sin tjeneste under gudstjenesten.

8.4. Gjennomgang

Forberedelse

I gudstjenestens "Forberedelse", det første momentet i Samlingsdelens struktur, tas det hensyn til at de høyst forskjellige "jeg" kommer fra hver sine steder, med hver sine forutsetninger og forventninger inn i det samme kirkerommet. Dette rommet bør være tilrettelagt i god tid, slik at man kan komme i god tid før gudstjenesten, meditere, lese en bønn som er lagt ut på et bord eller stoler, være stille litt, eventuelt utføre en handling (tenne lys på lysgloben og lignende).

Det kan også være noen til stede i rommet som på stillferdig vis hjelper folk til rette. Det kan også gis tilbud om samtale og/eller privat skriftemål i tilknytning til kirkerommet. Det er en stor utfordring for enhver menighet å utvikle en *forberedelseskultur* som kan hjelpe den enkelte til å finne veien inn i gudstjenesten som menighetens felles handling, og til et møte med den hellige Gud.

Inngangsord og samlingsbønn

Den treenige Gud som gudstjenestens handlende subjekt understrekes gjennom inngangsordene. Møtet *settes* i den treenige Guds navn. Deretter fortsetter samlingen for Guds ansikt med en samlingsbønn. Her er det flere å velge mellom (se s.000). Det gis også

anledning til å utarbeide lokale samlingsbønner. Ved både valg og utarbeidelse av samlingsbønn kan dette være nyttig å tenke på:

- * Samlingsbønnen skal bidra til å samle hele menigheten for Guds ansikt.
- * Den bør være inkluderende for alle som deltar på gudstjenesten.
- * Den bør ha karakter av en vi-bønn både når den leses av en person og når den leses av hele forsamlingen.
- * Bønnen skal stimulere til forventning, deltakelse og etterfølgelse.
- * Den kan gjerne inneholde en dåpspåminnelse. Særlig er dette viktig på gudstjenester uten dåp.
- * Den kan også ha preg av syndserkjennelse og forsoning.
- * Også kirkeårstid og –dag , samt gudstjenestens karakter og spesielle fokus kan komme til uttrykk i samlingsbønnen.

Kyrie

Det er en naturlig overgang fra samlingsbønn til kyrie. *Kyrie* er ropet til de mange som ropte til Jesus om hjelp – blinde, spedalske, stumme og andre som hadde det vondt. De ropte *Kyrie eleison*, Miskunne deg over oss – Hjelp oss! Mennesker roper fra sin dypeste nød i dag også, både i kirkerommet, og utenfor. *Kyrie* i samlingsdelen gir mulighet for å la disse ropene klinge med i gudstjenestens møte for Guds ansikt. *Kyrie* er både et nødrop og et hyllingsrop – et rop om hjelp og et rop i tillit og takk til den treenige Gud som har omsorg for oss og hele sitt skaperverk.

Det er flere varianter å velge mellom både når det gjelder kyrie og kyrielitanier (se s.000). Noen kyrielitanier har en slik utforming at de kan fungere både som samlingsbønn og kyrie. Derfor kan samlingsbønn utelates når dens anliggende er inkludert i kyrielitaniet. Kyrielitani kan også benyttes under forbønn. Men det anbefales ikke kyrielitani begge steder på samme gudstjeneste. Se mer om kyrielitani og hvilke som anbefales under kyrie og hvilke under forbønn s. 000.

Gloria

Gloria hjelper menigheten til å løfte blikket og i fellesskap rope ut gleden over at Gud sendte sin egen sønn. Vi lovpriser Gud for hans uendelige godhet mot oss, vanligvis ved å benytte det *gloria* som englene sang over Betlehemsmarken den natten Jesus ble født. Dette *gloria* etterfølges av lovsangen ”*Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi opphøyer deg*”.

Det finnes flere varianter å velge mellom, både når det gjelder *gloria* og etterfølgende lovsanger (se s.000).

9. Ordet

9.1. Ordet som felles handling

Lesninger fra Det gamle og nye testamente har helt fra kirkens første tid vært en viktig del av gudstjenestefeiringen, og er en arv fra synagogegudstjenesten.

Bibeltekstene blir lest for

- å minnes Guds handlinger til frelse og nyskapelse i historien,
- å gjøre evangeliet om Jesus Kristus, hans ord og gjerninger nærværende
- å formidle håp og løfter om det som ennå ikke er.

Skriftlesning og forkynnelse peker framover mot trosbekjennelsen og mot Måltidet og Sendelsen.

Som resten av gudstjenesten er forkynnelsen og hele Ordets del fellesskapshandlinger. Hele fellesskapet er adressat, og det bør legges til rette for at flest mulig kan delta i forberedelse og gjennomføring.

Det er normalt tre lesninger en fra GT, en fra NT utenom evangeliene, og Evangelielesningen.

Tekstlesingene blir etterfulgt av preken. Prekenen kan ha ulik form og er den delen av gudstjenesten som i størst grad setter ord på samtidige erfaringer med muntlige og forståelige nyformulerte ord.

9.2. Struktur

- *Første lesning* er hentet fra Det gamle testamentet
- *Bibelsk salme* – Dagens salme
- *Andre lesning* er hentet fra Det nye testamentet (utenom evangeliene)
- *Evangelium* omkranset av Hallelujavers / salmevers. Eventuelt evangelieprosesjon
- *Preken* over en eller flere av dagens tekster
- *Trosbekjennelsen*
- *Salme*

9.3. Aktører og elementer

Det skrevne ordet har fokus og formidles på forskjellige måter: Gjennom lesning, sang og preken. Det kan også være fortolkning gjennom dans, drama, billedkunst, musikk etc.

Den trenige Gud taler til oss på mange plan. I ordets del er lesningen fra Bibelen og formidlingen av ordet som er det sentrale.

Det anbefales at folk i alle aldre er tekstlesere. Tekstene kan også leses på ulike språk, dersom menigheten er sammensatt av personer fra ulike språklige kontekst. Opplæring av tekstlesere til gode tekstformidlere må være en kontinuerlig og høyt prioritert oppgave i kirken. Lesningen og formidlingen av ordet er en ferdighet, som må læres og øves. Lesningen skjer fra normalt fra lesepulten.

9.4. Gjennomgang

Tre rekker av lesninger

Lesningene hentes fra de oppsatte tekstrekkene i Tekstboka. Tekstboka er bygget opp som en treårig syklus, for å få et så bredt tilfang av tekster som mulig.

Fra advent til pinse gjenforteller søndagenes evangelielesninger hvert år den sentrale Kristusfortellingen: Kristi fødsel og åpenbaring, hans vei til Jerusalem, lidelsen og døden, oppstandelse, himmelfart og Åndens komme. Treenighetstiden utfyller andre deler av Kristus-historien og den første kristne kirkes historie.

De tre lesningene fra GT, NT utenom evangeliene, og Evangelielesningen er satt sammen slik at det tilstrebes en best mulig samklang mellom de tre lesningene som lyder i den enkelte gudstjeneste. Tekstene skal belyse og stå i dialog med hverandre. Det er ikke gitt noen tematisk overskrift for hver enkelt søndag, fordi det er viktig å la tekstene komme til orde og tale for seg selv.

Bibelsk salme

I tillegg til de tre lesningene inneholder Tekstboken for hver søndag en poetisk tekst, en *Dagens salme*. Dette er et kort utsnitt fra Salmenes bok. Dagens salme skal *synes* på en måte som i størst mulig grad involverer hele menigheten. Stedet for dagens salme er mellom de to første lesningene. Dagens salme skal ikke brukes som en fjerde lesetekst. I de særlige tilfelle hvor det bare leses én tekst før evangelielesningen, kan dagens salme komme i tilknytning til eller etter denne ene lesningen.

Hvis bare evangeliet leses, kan Dagens salme falle bort. Dagens salme kan erstattes av en fritt valgt salme.

Evangelielesningen

Lesningen fra evangeliene er sentrum i ordets del av gudstjenesten. Dette skal alltid lyde, fordi det er et sterkt symbol som skal minne om at Kristus selv er til stede. Dette er gudstjenestens brennpunkt ved siden av mottakelsen av Jesu legeme og blod i nattverden.

Derfor fremheves denne lesningen ved at menigheten reiser seg og evangeliet innrammes av et sangledd, enten et halleluja eller en kort, velegnet salme. På denne måten understrekes det at vi i evangeliet hører Kristus selv tale, eller vi lytter til en beretning om hva han har gjort. Slik markeres det at sentrum i gudstjenesten er møtet med den oppstandne Jesus Kristus. Han er selve Ordet som taler til oss, likesom han i måltidet er livets brød som rekkes oss som gave.

At orddelen har sitt sentrum i lesningen av evangeliet kan også uttrykkes med en *evangelieprosesjon*. Da bæres Evangelieboken/Tekstboken fra lesepulten ned i menighetens midte, som en synliggjøring av "Ordet ble menneske og tok bolig iblant oss".

Evangelieprosesjon egner seg godt med barn eller unge som aktører. Mange kan delta. Sammen med boken kan noen bære prosesjonskors og lys. Det er viktig at lesningen høres godt av hele menigheten.

Preken

Det er ønskelig at det er kortest mulig avstand mellom lesning og preken for å fastholde sammenhengen og for å stimulere til *tekst*-utleggelse. Prekenen skal være en integrert del av det gudstjenestelige forløpet. Den bør tilpasses gudstjenesten slik at gudstjenesten framstår som helhetlig.

- Det vanlige er at prekenen blir holdt som en tale, men den kan også ha form av samtale, drama eller dans, eventuelt kombinert med tale.
- Prekenen kan, når det er naturlig, munne ut i stillhet for ettertanke, før menighetens felles trosbekjennelse.

Trosbekjennelsen

Menighetens trosbekjennelse kommer som et svar på bibellesningene og forkynnelsen. Trosbekjennelsen kan ledes av en representant fra menigheten, fortrinnsvis ikke gudstjenesteleder.

Trosbekjennelsen ledes fra døpefonten, lesepulten eller et annet sted i kirkerommet. Uansett hvor man står, bør Trosbekjennelsen gis en retning i rommet som synliggjør at vi bekjenner oss til den treenige Gud.

10. Forbønn

10.1. Forbønnen som felles handling

I forbønnen løfter fellesskapet verden frem for Gud og har sin plass i gudstjenestens ordning mellom Ordet og Måltidet. Menighetens felles forbønn er en naturlig konsekvens av bibellesninger og forkynnelse. Ved å skille den ut som eget sted i gudstjenestens ordo synliggjøres bønnens betydning som felles handling og som etterfølgelsens bro mellom ordet og måltidet.

Forståelsen av forbønnen er mangfoldig og har mange lag:

- Gudstjenestens forbønn er lokalt forankret og forberedt.
- Forbønnen som fellesskapets bønn fordrer liturgisk bevissthet blant alle som medvirker i forbønnen, om at de gjør det på vegne av hele gudstjenestens fellesskap. Det betyr også at menighetens ulike stemmer og aldersgrupper synliggjøres og høres i valget av bønneemner og bønnespråk. Det skjer naturlig ved å involvere flere i forberedelsen og gjennomføringen av forbønnen.
- Bønn som handling. Bønn er handling og trenger ikke bare uttrykkes gjennom ord, men like gjerne gjennom bruk av lystenning, stillhet, bevegelser, vandringer, bønnetre og lignende. Se side 000 for eksempler på bønner med ledsagende handlinger. Deltakelse i handlinger og bevegelser forutsetter trygge rammer og informasjon. Ingen skal kjenne seg tvunget til å delta, eller kjenner seg ekskludert ved å la være.

10.2. Struktur

Forbønnen har denne grunnstrukturen:

- *Syndebekjennelse* med innledningsord, eventuell stillhet og avsluttende løftesord.
- *Forbønn* med innledningsord, flere bønneavsnitt og bønnesvar mellom avsnittene. Emner for lokalt utformede forbønner er samlet i de fire temaområdene: Guds skaperverk / verden, Mennesker i nød, Kirken, Mennesker i fellesskap. Flere tema er angitt under hver av disse overskriftene. Se nærmere om dette s. 000.
- I forklengelse av forbønnen kan menigheten *minnes de som er døde* og gravlagt den siste uken.

10.3. Aktørene og elementene

Involvering

Fellesskapets bønn bør forberedes og gjennomføres i fellesskap. Det kan være ulike former for deltakelse fra søndag til søndag med hensyn til både forberedelse og gjennomføring av forbønnen. Men det anbefales at det alltid er flere enn en som forbereder den.

Hovedliturg og medliturger

Det påhviler den eller de med liturgisk lederansvar å legge forholdene til rette og delegere oppgaver for å gjøre forbønnen til menighetens og fellesskapets bønn.

En hver menighet bør legge opp en plan for hvem og hvordan gudstjenestens forbønn planlegges (se også i avsnittet "Lokal grunnordning", s.000). Dette kan delegeres til

forskjellige grupper i menigheten, eller det kan etableres faste forbønnsgrupper. Når slike grupper velges ut, er det helt nødvendig å tenke representativt i forhold til hele menighetens sammensetning.

Det anbefales at forbønnen fortrinnsvis ledes av en ”*bønneleder*”. Dette kan være menighetens diakon, eller en annen av gudstjenestens medliturger. Selvsagt kan også presten lede forbønnen, men det bør gjennomtenkes i enhver menighet hvordan man på best måte kan synliggjøre at forbønnen er menighetsfellesskapets anliggende.

Alle kan bidra

Det bør i størst mulig grad legges til rette for at alle som ønsker det, kan bidra med bønneemner og konkrete forbønner. Dette kan skje ved bønnekasser og andre lokale ordninger. I gudstjenesteboken gis det også eksempel på hvordan bønnevandringer kan tilrettelegges (se s. 000).

Forbønnen ledes fra lesepulten eller fra andre naturlige steder i rommet. Dette kan variere i forhold til gudstjenestens karakter og særpreg, men det er alltid viktig å ta hensyn til både lydmessige og visuelle forhold ved plasseringer i rommet. For å tydeliggjøre at det er menighetens forbønn, kan bønner leses fra forskjellige steder, som tydeliggjør at det er fellesskapets bønner som løftes frem.

Et *sted for lystenning* har sin naturlige plass i kirkerommets inngangsparti. Slik gis den enkelte mulighet til å ha sin personlige stund under gudstjenesten. Dersom lystenning benyttes under forbønnen, kan det være naturlig å etablere et eget sted for lystenning fremme i rommet av hensyn til synlighet.

10.4. Gjennomgang

Synsbejennelsen

Under forberedelsen og fortsettelsen av gudstjenesten gis det rom for individuell bejennelse og skriftemål. Under selve gudstjenesten hører den kollektive synsbejennelsen hjemme.

Forbønn og synsbejennelse kan være frigjørende handlinger. Vi frigjøres til å se og reflektere over den virkelighet vi lever i, både i kirken og i verden. Gjennom forbønnen legger vi dette frem for Gud, og samtidig er det som en forpliktelse til handling. Syndserkjennelse og bejennelse, bønn for kirken og verden og diakonal handling i hverdagens mangfoldige liv hører naturlig sammen.

Det er flere synsbejennelser å velge mellom, se side 000. Det gis også anledning til *stillhet* og liturgen kan lese et *løftesord* etter synsbejennelsen. Dette løftesordet er ikke en direkte tilsigelse av syndenes forlatelse (absolusjon). Slik tilsigelse hører hjemme i det private skriftemål. Etter den kollektive synsbejennelse er løftesordet å forstå som et utsagn om nåde og tilgivelse, det setter synsbejennelsen i relasjon til Guds miskunn. Se alternative løftesord, side 000.

Forbønnen

Som en konsekvens av at forbønnen skal være lokalt forankret og forberedt, er en rekke maler som hjelp til å utforme lokale forbønner plassert først blant de mange alternative forbønnene (se side 000). Også i de ferdig formulerte forbønnene gis det muligheter til lokal tilpasning og utforming av aktuelle bønner. De forskjellige varianter gir også rom for personlig bønn ved

formuleringen ”La oss i stillhet legge frem for deg det hver og en har på hjertet”. Den som leder bønnen, må gi god tid til denne stillheten, slik at det gis tilstrekkelig rom for den personlige bønnen.

Til refleksjon under forberedelse av forbønner

* Det vi sier Gud gjør, *må være sant* – i den forstand at det er i overensstemmelse med det bibelske gudsbilde, og kjennes riktig for det fellesskap som sammen ber bønnen.

* *Vis varsomhet med hensyn til ”dem” og ”vi”* bønner. Når det for eksempel bes for dem som er ensomme, dem som opplever motgang og lignende, er det ikke nødvendigvis noen utenfra vi ber for. Det kan like gjerne være noen som deltar på gudstjenesten, bønnen angår. En god regel er å bytte ut ”dem som” med ”alle som”.

* *Personvern* må ivaretas. Det er godt å være tydelige og spesifikke, men ikke på bekostning av personvernet. Dette hensyn er særlig aktuelt dersom noen ber om forbønn for andre. Tenk etter om de det bes for, ønsker at navn skal nevnes og bønnen utformes så konkret at det er lett å gjenkjenne hvem det gjelder.

* Det *språk* som benyttes, må oppleves inkluderende og forståelig for det fellesskap som sammen ber bønnen. Korte og presise formuleringer er alltid en fordel. Dette er særlig viktig å tenke på med hensyn til barns deltakelse. Når barn deltar med utforming av gudstjenestens forbønn, er det særlig viktig at de får bruke sin egen måte å formulere seg på når de leser bønnene og at de gjenkjenner sine egne formuleringer og språk i bønner som andre leser.

* I forbønnen må det *unngås at anledningen benyttes til å informere menigheten* ved innskutte bisetninger om forskjellige anliggender. Hele bønnen skal i sin form rettes til Gud – og da er utenomsnakk og informasjon helt unødvendig. Dersom det skal bes for saker, prosjekter og lignende som ikke alle i menigheten kjenner til, er det nødvendig med informasjon om dette i på forhånd. *Personlige synspunkter* i forhold til konflikter, vektlegging av politiske standpunkter og lignende må aldri forekomme i fellesskapets forbønn.

* Alle bønneemner trenger ikke være med hver gang. Noen emner kan ut fra kirkeårstid og søndagens tekster, gudstjenestens særpreg og aktuelle hendelser lokalt og globalt, tas med, mens andre emner utelates. Som en hovedregel kan det sies at emnene alltid skal ha fokus både på kirken og verden – både det nære og det fjerne.

* Etter at forbønnen er forberedt, kan det skje noe i lokalsamfunnet, menigheten, Norge eller verden for øvrig som er av en slik karakter at det må tas med i gudstjenestens forbønn. Like i forkant av den aktuelle gudstjeneste kan det være hensiktsmessig at gudstjenesteleder og medliturger sammen vurderer om det er noe som må endres eller tilføyes i den forberedte forbønnen.

Bønnesvar

Menighetens deltakelse i forbønnen uttrykkes først og fremst ved at alle deltar ved å synge eller lese de bønnesvarene som gjentas mellom forbønnens enkelte deler. Gjennom bønnesvarene blir enkeltbønnene fra de ulike forbederne til menighetens felles bønn. Det er mange forskjellige bønnesvar som kan benyttes (se s.000).

Til refleksjon ved valg av bønnesvar:

* Hvordan kan bønnesvaret være mest mulig *inkluderende* i forhold til sanser (døve, blinde, funksjonshemmede m.m.) og til våre livserfaringer (sorg, smerte, tap, overgrep, glede, takknemlighet m.m.). Tenk gjennom *tekstlig* variasjon med hensyn til inkluderende språk: Hør, se, ta imot osv. Tilsvar på forbønner kan også skje ved *handling* eller *kroppsbewegelse* (se eksempler sise 000)

* Velg bønnesvar som er mest mulig *samlende* (lett å delta i, lett å innøve).

* Bruk *samme bønnesvar over lengre tid*, slik at menigheten kan gjøre seg kjent med det.

* Forsøk å få til best mulig *samsvar* mellom forbønnene og bønnesvaret med hensyn til innholdet.

* Forsøk å få til best mulig *samsvar* mellom forbønn og bønnesvar med hensyn til tone og lengde. Et langt svar som "Å, Gud hør vår bønn" etter en kort bønn passer ikke. De lange svarene kan heller ikke synges for mange ganger.

* Tenk gjennom *anvisning på intonasjon* / musikalsk overgang – f.eks ved å legge en akkord mens siste del av bønnen leses, eller at enkeltbønners avslutning synges som intro til bønnesvaret (for eksempel slik det er foreslått i mange av forbønnene i gudstjenesteboken: L (forsanger): Gud vi ber, A: Ta imot vår bønn)

Litani

Et litani er en spesiell bønneform som består av korte bønnerop, som regel ikke mer enn en setning, som veksler med fast menighetssvar. Det finnes en rekke ferdig utskrevne litanier, men det er også enkelt å lage nye bønnerop, enten som selvstendige bønner, eller i kombinasjon med et ferdig litani. Menighetssvaret kan være "kyrie eleison". Derfor kalles bønnen gjerne "kyrielitani". Men det kan også være andre svar, for eksempel "Herre, miskunne deg" eller "Gud, hør vår bønn".

Litani kan benyttes både i gudstjenestens samlingsdel og i forbønnsdelen.

Mens det i samlingsdelen har karakter av lovprisning og tilbedelse og også kan uttrykke nødrops fra skaperverket og mennesker i nød, vil litaniet i forbønnsdelen ha en tydelig karakter av forbønn. Se alternative litanier og anbefaling med hensyn til plassering, side 000.

11. Måltidet

11.1. Nattverden som felles handling og sakrament

Nattverd betyr kveldsmåltid, og har navn etter det siste måltidet Jesus holdt med disiplene sine. Innenfor rammen av dette måltidet framsa han en takkebønn, delte brød og vin med disiplene, og oppfordret dem til å gjenta handlingen når de møttes. Derfor har alltid nattverd vært et sentralt innslag i kirkens liv.

Forståelsen av nattverden er mangfoldig og har flere lag:

- Feiringen er en gjentakelse av Jesu siste *måltid* med disiplene. Måltidet ble meget tidlig svært stilisert, men tegnene på at det er et måltid, er tydelige: Vi samles rundt et bord hvor mat er satt fram, og vi spiser og drikker sammen.
- Måltidet er et *minnemåltid*. Vi skal huske noe som en gang skjedde, og fortidens hendelser blir gjennom dette måltidet nærværende på en særskilt måte. Gjennom delaktighet i måltidet får vi del i den frelsen som Jesus brakte oss ved sin død og oppstandelse.
- Som måltid skaper nattverden *fellesskap*, først og fremst med Jesus Kristus som er virkelig til stede i brødet og vinen, og med hverandre.
- Nattverdfeyringen er som helhet et samlende uttrykk for *vår takk* for alle Guds velgjerninger mot oss, først og fremst for frelsen i Kristus. Nattverden omtales derfor også som eukaristi, som er det greske ordet for takk/takksigelse. Dette preger vår gudstjenestefeiring, og kommer tydeligst til syne i eukaristibønnen.

11.2. Struktur

I likhet med resten av gudstjenesten er nattverden først og fremst en *handling* som menigheten utfører i fellesskap. Gjennom ordene som sies og brødet og vinen som spises og drikkes, får menigheten del i et fellesskap som fornyer våre liv og vår tro.

Nattverdhandlingen har denne grunnstrukturen:

- *Forberedelsene av måltidet*: Alterbordet blir dekket, og mat og drikke båret fram
- *Takksigelse og bønn (eukaristibønn)*: Liturg og menighet framsier den store takkebønnen som innbefatter Jesu innstiftelse av måltidet og Herrens bønn
- *Fredshilsen*: Liturg og menighet hilser hverandre med fred før måltidet
- *Selve måltidet*, med utdeling av brød og vin.

- *Avslutning på måltidet*: Alterbordet blir dekket av. Handlingen avsluttes med takkebønn.

Denne grunnstrukturen ligger fast i vår gudstjenesteordning, men innenfor strukturen er det rom for stor variasjon. Liturgien kan gjøres kort og knapp, eller bred og omfattende.

11.3. Aktørene og elementene

Hovedliturg og medliturger

Nattverden understreker fellesskapet i menigheten ved at alle innbys til måltidet, og ved at alle inviteres til å medvirke aktivt i menighetssvar, lovsang og bønn. Det anbefales at liturgen forbereder måltidet og foretar utdelingen av brød og vin sammen med andre representanter for menigheten. Alteret kan også dekkes ferdig av diakon og/eller andre medliturgier, gjerne barn og unge.

Gudstjenesteleder leder eukaristibønnen, hilser menigheten under fredshilsen og har hovedansvaret for utdelingen av brød og vin. Medliturger kan framsi deler av bønner. Gudstjenesteleder har ved slike anledninger ansvaret for den innledende dialogen og innstiftelsesordene.

Brød

Den lokale menigheten velger selv om det skal brukes gjæret brød eller oblater. Vanlig gjæret brød kan gi en sterkere opplevelse av at en feirer et ordentlig måltid. Det kan dessuten deles opp i mindre biter under utdelingen, og understreker at alle er del av den samme helheten. Brødet bør være enklest mulig, og i minst mulig grad smule. Glutenfritt brød må også være tilgjengelig.

Tradisjonelle oblater er praktisk og greit, særlig ved store gudstjenester, og har den fordel at de ikke smuler. Det finnes ulike typer av oblater, også store, som kan brytes i mindre biter.

Oppskrift på nattverdrød, se s. 000.

Vin

Vinen som brukes kan være en hvilken som helst type druevin, enten rød eller hvit. Den lokale menigheten (menighetsrådet) avgjør om vinen skal inneholde alkohol eller ikke. Andre typer drikke kan ikke brukes. Alkoholholdig vin kan blandes opp med inntil halvparten vann.

Det er viktig å passe på at både brød og vin ikke er gamle og/eller av dårlig kvalitet.

11.4. Gjennomgang av nattverdliturgi

Forberedelse av måltidet

Plassering av nattverdgifter, alterkar og anretningsbord

Nattverdfeiringen begynner med at alteret blir dekket til måltid. Fat og beger, samt en kurv eller boks med brød og en kanne med vin, blir vanligvis plassert på et anretningsbord før gudstjenesten begynner. Dersom en har et særskilt kalkklede, ligger dette over begeret. Fat og beger kan også bæres inn og plasseres på anretningsbordet under inngangsprosesjonen. Menigheten velger selv hvor det passer best å plassere anretningsbordet. I kirker hvor man bruker et nytt frittstående alterbord (se avsnittet om alteret i rommet, s.000), kan det gamle, veggfaste alteret tjene som anretningsbord.

Alterkarene og nattverdgifene kan også stå på alteret fra begynnelsen av gudstjenesten.

Frambæring og dekking av alteret

Frambæringen har først og fremst til hensikt å forberede menigheten på nattverdfeiringen. Derfor bør handlingene være godt synlige og utføres på en slik måte at de framstår som meningssskapende. Ledsagende musikk og bevisst bruk av lys kan understreke handlingens særskilte betydning.

Først plasseres fat og begeret på alteret. Deretter bæres brød og vin (og evt. vann) fram og blir henholdsvis lagt på fatet og helt i begeret i passende mengde. Denne handlingen bør også finne sted om fat og beger står på alteret fra gudstjenesten tar til. Så vidt mulig bør en beregne hvor mange som vil delta i måltidet, slik at det blir innviet passende mengde brød og vin. Hvis det ikke innvies nok, bes det en bønn over de nye gavene, der innstiftelsesordene flettes inn.

Takkoffer

Takkofferet kan samles inn og bæres fram i forkant av at nattverdgifene blir båret fram.

Offerposene kan bringes til anretningsbordet eller legges på alteret. Om ønskelig kan man be en bønn for offeret (bønn nr 3)

Alternativt kan takkofferet samles inn og bæres fram samtidig med at nattverd gavene blir båret fram. Det kan da bes en takkebønn, nr 1 el 2.

Takkebønnene er formet slik at de tematisk handler om enten nattverdelementene eller de innsamlede midlene.

Et tredje alternativ er å la handlingene tale for seg selv, og foreta frembæringen i stillhet, eller under musikk som understreker handlingens karakter.

Takksigelse og bønn

Takksigelsens betydning og struktur

Takksigelsen eller eukaristibønnen har til oppgave å formidle nattverdhandlingens innhold på en mest mulig dekkende måte. Måltidets teologiske innhold kommer i første rekke til uttrykk her, og ikke under f eks utdelingsordene eller tilsigelsen etter måltidet.

Oppbyggingen av bønnen som har mye til felles med gamle jødiske måltidsbønner, er kjent fra kristens menighetsliv fra det 2. århundre. Det som her kalles takksigelse og bønn, er å forstå som et sammenfattende uttrykk for vår takknemlighet for Guds velgjerninger overfor verden og sitt folk. Høydepunktet i denne Guds handling er knyttet til Kristi soningsverk som vi får del i gjennom nattverdens gaver.

Eukaristibønnen har følgende deler:

- a) Innledningsdialog
- b) Innledende lovprisning (Prefasjon) som enten er fast eller varierer med kirkeåret
- c) Hellig (Sanctus); et hymnisk høydepunkt hvor menigheten gir sin tilslutning til lovprisningen
- d) Videre lovprisning av den treenige Gud, som leder over til
- e) Jesu innstiftelse av nattverden
- f) Ihukommelse (Anamnese) som understreker at Jesu lidelse og død fortsatt er virkekræftig
- g) Påkallelse av Den hellige Ånd (Epiklese). Dette leddet betoner at brød og vin blir Kristi legeme og blod ved Den hellige Ånds virke.
- h) Bønnen munner ut i Herrens bønn som hele menigheten framsier eller synger i fellesskap

8 varianter

Gudstjenesteordningen inneholder åtte nattverdbønner. Alle de åtte bønnene har samme status, og kan brukes om hverandre. Bønnene har forskjellig lengde, men har alle en trinitarisk karakter. Jesu frelsesverk utgjør et selvsagt tyngdepunkt i alle bønnene, men Jesu gjerning for oss omtales på noe forskjellig vis. Den tematiske variasjon og den ulike språkdrakten bidrar til å framheve måltidets tematiske rikdom og universelle karakter. Den siste og korteste

varianten er først og fremst tenkt til gudstjenester hvor det er behov for en knapp liturgi. Gudstjenesteleder avgjør vanligvis hvilken variant hun eller han vil bruke.

Menighetssvar

Menigheten har en viktig rolle under takksigelsen. Den innledende dialogen mellom liturg og menighet understreker at lovprisningen er en fellehandling for hele menigheten. "Hellig, hellig" (Sanctus) og Fader Vår er sentrale innslag i bønningen som alle synger eller framsier i fellesskap. Ut over dette legges det til rette for at menigheten kan gi tilsluttende responser og slutte seg til helheten i bønningen ved det avsluttende Amen. For at menigheten skal bli fortrolig med sin rolle i eukaristibønningen, kan det være en fordel å velge en fast respons etter innstiftelsesordene, selv om selve takksigelsen skulle skifte.

Det er mulig å velge en fast respons / tilsvar for alle bønnene bortsett fra B og E.

Bønn C og D inneholder også en avsluttende lovprisning med Amen, før Fader Vår. En av disse lovprisningene kan også legges inn i de andre bønnene, hvis man ønsker det.

Fredshilsen

Mellom eukaristibønningen og selve måltidet utveksles fredshilsenen. Den består av to deler. Først hilser gudstjenesteleder og menighet hverandre. Dette er en fast del av liturgien. Etterpå kan de enkelte medlemmene av menigheten oppfordres til å hilse på dem som står omkring. Det kan gjøres på flere forskjellige måter, med eller uten musikk. En kan nøye seg med å hilse hverandre med et håndtrykk, eller en kan si "Guds fred" eller "Fred være med deg" eller "Kristi fred" i tillegg. Den enkelte menighet avgjør om en ønsker denne delen av fredshilsen, og hvordan den organiseres.

Nattverdmåltidet.

Under *Du Guds lam* markeres overgangen til selve måltidet. Menigheten forbereder seg til å ta imot gavene. Dersom en ønsker det, kan brødet brytes før utdelingen. Ord som eventuelt ledsager brødsbrytelsen, kan avsluttes med en invitasjon om å delta i måltidet.

Utdelingen

Utdelingen kan skje på flere måter.

Menigheten kan motta brød og vin ved at utdelerne bringer brød og vin fra nattverdbordet til menigheten. Menigheten mottar i så fall brød og vin stående. Brødet mottas i åpen hånd. Dersom særkalker ikke er i bruk, dypper mottakeren selv brødet i felleskalken (derav navnet intinksjon – neddypping). Utdeling i kirkerommet gjør måltidet lettere tilgjengelig for dem som av ulike grunner har vansker med adkomst til koret og har problemer med å knele. Erfaring tyder på at utdeling i kirkerommet gir større deltakelse enn utdeling ved alterringen.

Utdelingen kan også skje ved alterringen, ved at nattverdsgjestene kneler ved denne. Måltidet kan foregå ved felles knefall eller kontinuerlig distribusjon.

I kirker som har alterring, men ikke benytter denne til utdeling av nattverd, kan alterringen tas i bruk som meditasjonssted under nattverdfeiringen.

En oppfordrer menighetene til å utvikle gode rutiner på hvordan utdelingen finner sted. Menighetsrådet avgjør hvilken utdelingsmåte som skal benyttes.

Avslutning på måltidet

Dekke av alteret

Når utdelingen er over, blir alteret dekket av. Brødkurv/eske og vinkanne settes tilbake på anretningsbordet. Det samme gjelder fat og beger. Når alteret er ryddet, bes den avsluttende takkebønnen for nattverden.

Brød og vin som blir til overs, skal behandles på en verdig måte. Liturg og menighet må avklare hva man legger i dette.

12. Sendelsen

12.1. Sendelse som felles handling

Gudstjenestens sendelse markerer gudstjenestens fortsettelse i det daglige livet. Sendelsen er vårt felles oppbrudd fra gudstjenestens møte med Gud, til den enkeltes tjeneste i hverdagen. Vi kommer ikke sammen til gudstjeneste for å komme oss vekk fra hverdagens liv og forpliktelser. Vi kommer for å finne hvile og for å få ny kraft – og vi sendes ut til tjeneste for Gud og våre medmennesker.

12.2. Struktur

Sendelsen har denne grunnstrukturen:

- *Salme*: Denne kan utelates på dette sted dersom menigheten går syngende ut til slutt.
- *Velsignelsen*: Vanligvis benyttes den aronittiske velsignelse (4 Mos 6,24-26) på hovedgudstjenesten. Den kan benyttes med eller uten innledende lovprisning. I fastetiden anbefales dialogen: Herren være med dere / og med deg være Herren.
- *Utsendelse*: Etter de 3 x 3 bønneslagene sies et utsendelsesord. Dersom menigheten sitter under det etterfølgende postludiet, kan utsendelsesordene sies etter dette.

- *Postludium / utgangsprosesjon*: Menigheten kan sitte, stå i rommet eller gå ut under dette leddet. Dersom det er prosesjon, følger menigheten etter prosesjonen ut. I stedet for postludium, mens menigheten går ut, kan det synges en salme.

12.3. Aktørene og elementene

Gudstjenesteleder og medliturger

Kantor eller en annen forsanger kan stemme i oppfordringen til lovprisning: ”La oss prise Herren”. Det er naturlig at gudstjenesteleder lyser velsignelsen. Det anbefales at en annen enn gudstjenesteleder sier inngangsordene. Slik synliggjøres det også i gudstjenestens avsluttende del at det er flere som på menighetens vegne utfører de forskjellige handlinger i gudstjenesten. Utgangsordene kan sies fra kordøren eller på annet egnet sted i nærhet til menigheten.

Utgangsprosesjon

Også en utgangsprosesjon kan være med å understreke gudstjenesten som menighetens felles handling. Alle med spesielle oppgaver i gudstjenesten går først, deretter følger hele menigheten etter i vandringen fra Guds alter og ut i verden.

12.4. Gjennomgang

Salme

Menigheten reiser seg og synger en salme som kan uttrykke lovsang og takk, samt understreke bevegelsen fra kirkens rom og ut i livet.

Velsignelsen

Også i denne delen av gudstjenesten understrekes det hvem som er gudstjenestens handlende subjekt. Vi mottar velsignelsen som en gave fra den treenige Gud som ved Jesus Kristus har lovet ”å være med oss alle dager inntil verdens ende”(Matt 28, 20b)

Se alternative velsignelser s.000

Utsendelse

Utsendelsesordene i gudstjenesten har sin opprinnelse i den gamle sendelsesformen ”Ite, missa est” (”Gå, dere sendes / er sendt”). Det kom inn i den romerske messen allerede på 300-tallet og forsterker kallet til den kristne menighet om ikke å nøle med å gå ut i verden i tjeneste for Gud og medmennesker.

Utsendelsesordene har mange varianter (Se s.000). De kan også utformes lokalt ut fra gudstjenesten tema og særpreg.

Kristus går foran oss

Når det er utgangsprosesjon synliggjøres det at Kristus går foran oss ut i verden. Kristus (korset/krusifikset) går foran oss, ikke bare når vi samles til et møte med Gud i gudstjenesten, men også når vi er på vei ut av kirken til det livet hver enkelt av oss lever i hverdagen.

Også prosesjonen ut av kirken er en vandring fremover. Derfor går man i samme rekkefølge ut av kirken, som man gikk inn. Korsbærer først, deretter de andre medliturgene og gudstjenesteleder til sist. Hele menigheten følger etter.

Å møte Gud i gudstjenesten er ensbetydende med å bli henvist til min neste. Derfor er gudstjenestens sendelse ingen avslutning, men en fortsettelse.

Fortsettelsen

Gudstjenestens *fortsettelse* er tatt med i den avsluttende rubrikk i hovedgudstjenesten (se s.000) På samme måten som det gis anledning til individuell ettertanke og bønn i kirkerommet før gudstjenesten, anbefales det at man gir denne mulighet også etter gudstjenesten. Det gis også en påminnelse om å gjennomtenke hvordan man etter selve gudstjenesten kan legge til rette for både videre fellesskap og diakonal omsorg.

13. Dåp

13.1. Dåpen som felles handling og sakrament

Jesu ord i dåpsbefalingen er utgangspunktet for at mennesker helt fra apostlenes dager gjennom dåpen er blitt innlemmet i det kristne fellesskapet. Som tidene har skiftet, har kirken vektlagt motivene for dåp ulikt. Alltid har likevel dåpen hatt preg av initiasjon, av inngang til det kristne fellesskapet, enten det har vært forbundet med dåp av nyfødte barn, med dåp av hele familier eller dåp av voksne etter en forberedelsestid i menigheten.

Følgende sentrale motiver er knyttet til dåpen:

- Jesu dåp som forbilde. Likesom Jesus ved dåpen i Jordan ble innviet til sin livsgjerning og mottok den Hellige Ånd, slik blir vi i dåpen født til nytt liv, vi blir Guds sønner og døtre og mottar den Hellige Ånd.
- Dåpen innebærer å bli døpt til Kristi død, å bli begravet med ham i en dåp til døden, å bli oppreist sammen med ham, og ved ham leve et nytt liv.(Rom 6)
- Dåpen renser fra synd og død, den frelser mennesket som den gangen da de ble reddet av Noas ark eller da Israelfolket gikk gjennom Sivhavet. Dåpen er nødvendig til frelse, redning for det evige liv.

Dåpen er det ene av vår kirkes to sakramenter, dvs en hellig handling hvor den treenige Gud er virksom og skaper en ny virkelighet for oss. Det sakramentale tegnet på dåpen er vannet. Dåp er ikke tenkelig uten bruk av vann. De ulike kirkene vektlegger forskjellig måten å bruke vannet på, men felles for alle er at vann blir benyttet ved dåpshandlingen. Dersom det brukes ulike symboler og tegnhandlinger i en dåp er det viktig å fremheve vannet som det primære/viktigste tegnet.

I den norske kirke har fødsel og dåp alltid vært knyttet tett sammen. Dåpshandlingen kan derfor oppleves som en rituell handling som i første rekke understreker fødselens betydning for familie og samfunn. For kirken betyr denne tette sammenhengen mellom fødsel og dåp en kjærkommen anledning til å frembære takk for et nytt liv.

Når et økende antall større barn, ungdom og voksne i dag ber om dåp, fordi de ikke er barnedøpt, nyanseres dette bildet. Blant de som søker dåp som ungdom eller i voksen alder er også mennesker med bakgrunn i andre religioner representert. Dermed understrekes dåpens betydning som en delaktighet i Kristi død og oppstandelse til et livslangt fellesskap med Kristus i den kristne menighet. Dette kommer til uttrykk i dåpsliturgien ved at den tredje delen er kalt "Livet i dåpen" og fokuserer på medvandringen i Kristus og med vår neste. Slik kan dåpslivet forstås som fullbyrdelsen av Jesu kall: Følg meg.

Dåpen som fellesskapets handling kommer best til uttrykk dersom den feires når *alle* er samlet, det vil si ved hovedgudstjenesten på søndagen. Her viser menigheten at den tar imot den nydøpte og sammen får de del i Guds Ord og nattverdens gaver.

13.2. Struktur

Dåpsliturgien har en treleddet struktur:

Mottakelse

- *Inngangssord, Skriftlesning og takkebønn.*
- *Dåpspsalme*
- *Dåpsbefalingen*
- *Forsakelsen og trosbekjennelsen*
- *Bønn ved døpefonten, deretter kommer den som skal døpes fram*
- *Spørsmål ved døpefonten*

Dåpshandling

- *Overøsing av vann*
- *korsmerking*
- *tilsigelse av den Hellige Ånd.*

Livet i dåpen

- *Presentasjon av den døpte*
- *Tenning av dåpslys*
- *Hilsen til foreldre og faddere*

13.3. Aktører og element

Det foreligger én liturgi for dåp, uavhengig av dåpskandidatenens alder og funksjonsnivå. Liturgien kan tilpasses henholdsvis barnedåp eller f.eks. konfirmantdåp gjennom valg av tekster og bønner.

Dåpens grunnleggende betydning for tilhørighet og tjenende fellesskap i kirken bør prege og utfordre planleggingen av gudstjenesten. I gudstjenester der det feires dåp, kan det derfor trekkes perspektiver fra dåpshandlingen med i gudstjenestens andre ledd: samling, forkynnelse, forbønn og nattverd.

Også når det ikke er dåp i gudstjenesten, kan menigheten minnes om sin dåp.

Dåpspåminnelse kan skje ved at gudstjenestens innledende del ledes fra døpefonten, i samlingsbønnen eller knyttes til framsigelsen av trosbekjennelsen.

Menighetens rolle i dåpshandlingen er viktig. Under salmesangen, trosbekjennelsen og Fader Vår slutter menigheten seg til handlingen og takker Gud for dåpens gave. Når den nydøpte blir presentert for menigheten, fastholdes nok en gang den nære forbindelse mellom dåp og menighetstilhørighet.

Dåpsfølget er delaktig i handlingen på en spesiell måte. Liturgien legger til rette for at representanter fra dåpsfølget kan delta ved tekstlesing og bønn; ved å helle vann i døpefont og lystenning. Under selve dåpshandlingen står dåpsfølget omkring døpefonten og svarer på spørsmål om dåp. Noen fra dåpsfølget kan også ta av og på dåpslua, tørke hodet til den dømte, legge hendene på den som dømtes under tilsigelsen eller presentere den dømte for resten av menigheten. På denne måten kan dåpsfølget få større del i selve dåpshandlingen og dåpens innholdsmessige betydning.

Aktørene trenger tid og rom for å gjøre seg kjent med dåpens plass i gudstjenesten og hvordan de skal delta i handlingene. Det tilrettelegges for deltakelse på en god og trygg måte ved at alle impliserte er fortrolige med hva som skal skje og hvordan rollene skal fordeles.

(Vannet er dåpens element). Dåp foregår ved tre overøsinger av vann over hodet til den som skal døpes. Dette er dåpens dramaturgiske høydepunkt, og må gjøres tydelig for å framheve dåpens handlingskarakter.

Noen menigheter har begynt å gjøre dåpshandlingen enda tydeligere ved å praktisere hel neddykking. Denne skikken speiler gammel og ekte dåpssymbolikk.

13.4. Gjennomgang av dåpsliturgien

Mottakelse

Det er viktig å legge forholdene til rette for at den som skal døpes og dåpsfølget kan oppleve at de blir tatt godt vare på i forkant av gudstjenesten, og kjenne trygghet gjennom hele gudstjenesten. En eventuell inngangsprosesjon må gjennomtenkes og tilrettelegges i forkant.

Mottakelsen tre første ledd er tenkt som en sammenhengende enhet, med inngangsord, Skriftlesning og takkebønn. Denne takkebønnen inneholder samtidig motiver som foregriper dåpens betydning som frelsende handling. Alle tekstene har til oppgave å framheve sammenhengen mellom liv og dåp.

Det er viktig at det ikke gis inntrykk av at det å være udøpt er noe mindreverdig. I mottakelsen understrekes det at Jesu tar vare på de små barna og velsigner dem, Kristi kjærlighet overstiger alle livets trengsler og begrensninger og at det skapes et fellesskap som opphever sosiale skiller.

Dåpshandlingen

Det er under dåpshandlingen at den som skal døpes, får del i Kristi frelsende gjerning for menneskene. Dette under kommer til uttrykk gjennom ulike former for symbolhandlinger. Den første av disse symbolsk ladede handlingene er forsakelsen, da hele menigheten som innledning til trosbekjennelsen reiser seg og ”forsaker djevelen og alle hans gjerninger og alt hans vesen”. Utsagnet innledes med en tolkende tilrettelegging som fastholder at dåpen vedkommer menneskenes grunnvilkår, preget av synd og død.

Denne klangbunnen er en forutsetning for selve dåpshandlingen, hvor vannet spiller den avgjørende symbolske betydningen. Vann har som kristent grunnsymbol mange betydningslag: det renses, men markerer også på ulike nivå og i ulike sammenhenger overgang fra død til liv.

Korstegningen utfyller og tydeliggjør denne symbolbruken: Det nye livet som den som skal døpes får del i, er et liv i Kristi etterfølgelse.

Kjernen i dåpshandlingen er selve overøsingene i Faderens, Sønnens og den Hellige Ånds navn. Dåpen er å forstå som en skapende og frelsende handling ved den Hellige Ånd. Denne delen av dåpshandlingen skal derfor, innenfor rammen av gudstjenesten, gjøres av en ordinert prest.

Livet i dåpen

Etter dåpen presenteres den nydøpte for menigheten. Hvordan presentasjon av den dømte skal foregå, avklares lokalt. Ved dåp av små barn anbefales det at den som bærer barnet, holder det fram under presentasjonen. Ved dåp av større barn, ungdom og voksne, avtales presentasjonsformen med disse. Det er viktig at presentasjonen blir likest mulig.

Eventuell bruk av dåpslys viderefører symbolbruken fra selve dåpshandlingen. Lyset er et symbol på at Kristus er verdens lys, og at han vil være med den dømte i lysets tjeneste. Faddere, andre fra dåpsfølget for øvrig eller representanter fra menigheten kan tenne dåpslyset. Det må i forkant avklares hvilket lys dåpslyset skal tennes fra og hvor lyset skal plasseres, slik at det kan brenne gjennom hele gudstjenesten.

Leddet 'Livet i dåpen' understreker de oppgaver som faddere og foreldre og hele den lokale menighet har påtatt seg. Faddernes forbilde- og omsorgsfunksjon fremheves. Sammen med forbønn og oppfølging til "å leve og vokse i den kristne tro" peker tematikken i sin helhet mot den trosopplæring som ikke bare foreldre og faddere, men som også den lokale menighet og kirken som institusjon har et medansvar for.

II. ORDNING

FOR HOVEDGUDSTJENESTEN

Veiledning om hovedgudstjenesten, se s.000

Her gjengis hovedgudstjenesten i fullstendig form, med de liturgiske tekster som er mest sentrale.

Ved de fleste ledd er det satt opp tekstbokser. De viser til flere bønner, tekster, melodier og maler for utarbeidelse av egne liturgiske tekster. De gir hjelp til å utarbeide lokale varianter, og varianter i forhold til den aktuelle gudstjenestes spesielle fokus og tema. Rubrikkene (**med rød skrift**) gir veiledning om dette. De anviser hvilke ledd som alltid skal være med og hvilke som kan utelates.

I rubrikkene gis det råd om bevegelser, handlinger og plassering i kirkerommet både for gudstjenesteleder, medliturger og menighet. Mer utdypende veiledning om det aktuelle ledd finnes: ”**Se veiledning, s.000**”

L = gudstjenesteleder, medliturger som tekstleser, forbønnsleder, forsanger m.v.

På de steder hvor det kan være naturlig at L er en annen enn gudstjenesteleder, angis det i rubrikken. Se utdypende veiledning om fordeling av oppgaver mellom gudstjenesteleder og medliturger, s.000

I. SAMLING

Se veiledning, s.000

---

1. FORBEREDELSE

Klokkeringing

- uten de avsluttende tre slag.

Her kan følge kortfattet

Informasjon om dagens gudstjeneste

Se veiledning s.000

Informasjonen avsluttes med:

”La oss være stille for Gud”

eller en annen formulering som kaller og innstiller menigheten til gudstjeneste.

Kort stillhet

Dersom det ikke er innledende informasjon og stillhet, avsluttes klokkeringingen med tre slag og gudstjenesten fortsetter med inngangssalmen.

Tre klokkeslag

2. INNGANGSSALME

Før inngangssalmen kan det spilles et preludium, normalt som forspill til salmen.

Det kan være en prosesjon under preludiet/forspillet og/eller inngangssalmen. *Se veiledning om prosesjon s.000*

Hvis brød og vin ikke er satt på et anretningsbord før gudstjenesten, bæres de inn i prosesjonen.

Menigheten står under prosesjon og inngangssalme.

3. INNGANGSORD

Inngangsordene sies av gudstjenesteleder, fra lesepulten eller ved døpefonten.

L: I Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn.

M: **Amen**

eller

L: I den treenige Guds navn:

Vår Skaper, Frigjører og Livgiver.

M: **Amen**

eller

L: Vår Herre Jesu Kristi nåde, Guds kjærlighet og Den hellige ånds samfunn være med dere alle! M: **Amen**

eller

L: Nåde være med dere og fred fra Gud, vår Far og Herren Jesus Kristus.

M: **Amen**

Flere inngangsord, se side 000

4. SAMLINGSBØNN

Samlingsbønnen fremsies av en medliturg eller gudstjenesteleder på egnet sted i rommet.

Noen samlingsbønner kan sies av alle i fellesskap eller som veksellesning.

Samlingsbønnen kan falle bort ved bruk av kyrielitani.

Samlingsbønnen kan innledes med:

La oss be **eller** La oss takke og be

eller La oss alle be (når bønnen bes i fellesskap)

De bønnene som leses av én person, kan avsluttes slik:

Enten:

Den som leser: Gud vi ber

Alle: I Jesu navn. Amen.

Eller:

Den som leser: Vi ber i Jesu navn,

Alle: Herre, lukk opp våre lepper så vi sammen kan forkynne din ære. Amen

Eller

Den som leser: Vi ber i Jesu navn,

Alle: Amen

Samlingsbønner, se side 000
----

5. BØNNEROP KYRIE

Kyrie eleison

Kriste eleison

Kyrie eleison

eller

Kyrie eleison, Gud Fader, forbarme deg over oss

Kriste eleison, Herre Krist, forbarme deg over oss

Kyrie eleison, Hellig Ånd, forbarme deg over oss

Kyrie kan erstattes av et kyrielitani:

La oss be i fred til Gud

Kyrie eleison

Om fred fra det høye og for vår frelse, la oss be til Gud

Kyrie eleison

For fred i hele verden, om samhold i Guds hellige kirke og om alles enhet, la oss be til Gud

Kyrie eleison

For dette hellige hus og for dem som trer inn i det med tro, ærbødighet og gudsfrykt, la oss be til Gud

Kyrie eleison

Hjelp oss, forbarm deg over oss og vern oss, Gud, i din nåde

Amen

Melodier til kyrie eleison, se side 000 Flere kyrie og kyrielitani, se side 000
--

6. LOVSANG GLORIA

- kan falle bort i adventstiden (unntatt første søndag i advent) og fastetiden.
Menigheten står under dette leddet.

Dåp i gudstjenestens samlingsdel kan skje her eller etter Kyrie.
Se veiledning om dåp, s.000 og Ordning for dåp, s.000

L: Ære være Gud i det høyeste

M: og fred på jorden blant mennesker som Gud har glede i.

Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi opphøyer deg. Amen

eller

L: Ære være Gud i det høyeste

M: og fred på jorden blant mennesker som Gud har glede i.

Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi opphøyer deg.

F (Alle): Vi hyller deg for din store herlighet, Herre Gud, himmelske konge, allmektige Fader.

M: Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi opphøyer deg.

F (Menn): Herre, Guds enbårne Sønn, Jesus Kristus, Guds Lam som bærer verdens synder,

(alle:) **miskunne deg over oss.** (kvinner:) Du som sitter ved Faderens høyre hånd,

(alle:) **hør vår bønn.**

M: Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi opphøyer deg.

(menn:) For du alene er hellig, (kvinner:) du alene er Herren,

(menn:) du alene er Den høyeste,

(alle:) **Jesus Kristus med Den Hellige Ånd i Faderens herlighet.**

M: Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi opphøyer deg. Amen

Melodier til lovsang / gloria, se side 000 Flere lovsang / gloria, se side 000

II. ORDET

Se veiledning, s.000

Det er normalt tre lesninger: en fra GT, en fra NT og en evangelietekst. En eller begge av de to første lesningene kan falle bort.

De to første lesningene kan leses av en eller to medliturger (tekstlesere)

Menigheten sitter under de to første lesningene

7. FØRSTE LESNING

L: ”Den første lesningen er fra Det gamle testamentet. Slik står det skrevet hos/i ...”

Lesningen avsluttes med: "Slik lyder første lesning."

8. BIBELSK SALME

Dersom to tekster leses før evangelielesningen, kan det synges en bibelsk salme mellom lesningene.

Se veiledning, s.000.

Dersom det bare leses en tekst, kan den bibelske salmen komme etter denne.

Dersom det ikke leses noen tekster før evangelielesningen, kan den bibelske salmen falle bort.

9. ANDRE LESNING

L: "Den andre lesningen er fra Det nye testamentet. Slik står det skrevet hos/i..."

Lesningen avsluttes med: "Slik lyder andre lesning."

10. EVANGELIUM

Halleluja / Salmevers

Menigheten reiser seg. Evangelielesningen innledes og avsluttes med et hallelujavers eller salmevers salme. Det kan gis tid til stillhet etter lesningen.

Evangeliet leses av gudstjenesteleder, dagens predikant eller en medliturg (tekstleser)

L: "Slik står det skrevet i evangeliet etter..."

Lesningen avsluttes med: Slik lyder det hellige evangelium "

Evangeliet kan leses fra kortrappen eller leseputen eller andre steder i kirkerommet. Evangelieprosesjon kan benyttes. *Se veiledning, s.000*

Menigheten blir stående under lesningen.

Hallelujavers / salmevers

Menigheten setter seg etter hallelujaverset/ salmen.

11. PREKEN

Preken over en eller flere av dagens tekster. Det kan gis tid til stillhet etter prekenen.

12. TROSBEKJENNELSE CREDO

Trosbekjennelsen kan ledes av en medliturg eller av gudstjenesteleder.

Den kan ledes fra døpefonten. Dersom det er dåp i gudstjenesten, faller trosbekjennelsen bort på dette stedet.

Menigheten står under trosbekjennelsen og etterfølgende salme.

L: La oss bekjenne vår hellige tro.

**M: Jeg tror på Gud Fader, den allmektige,
himmelens og jordens skaper.**

**Jeg tror på Jesus Kristus, Guds enbårne Sønn,
vår Herre, som ble unnfanget ved Den Hellige Ånd,
født av jomfru Maria, pint under Pontius Pilatus,
korsfestet, død og begravet, for ned til dødsriket,
stod opp fra de døde tredje dag, for opp til himmelen,
sitter ved Guds, den allmektige Faders høyre hånd,
skal derfra komme igjen for å dømme levende og døde.
Jeg tror på Den Hellige Ånd, en hellig, allmenn kirke,
de helliges samfunn, syndenes forlatelse,
legemets oppstandelse og det evige liv. Amen.**

eller

**M: Vi tror på én Gud,
den allmektige Far,
som har skapt himmel og jord,
alt synlig og usynlig.**

**Vi tror på én Herre, Jesus Kristus,
Guds enbårne Sønn,**

Gud av Gud, lys av lys,
sann Gud av sann Gud,
født, ikke skapt,
av samme vesen som Faderen.
Ved ham er alt blitt skapt.
For oss mennesker og til vår frelse
steg han ned fra himmelen,
og ved Den Hellige Ånd og av jomfru Maria
ble han menneske av kjøtt og blod.
Han ble korsfestet for oss under Pontius Pilatus,
led og ble begravet,
oppstod den tredje dag etter Skriftene
og fór opp til himmelen,
sitter ved Faderens høyre hånd,
skal komme igjen i herlighet
for å dømme levende og døde,
og hans rike skal være uten ende.

Vi tror på Den Hellige Ånd,
som er Herre og gjør levende,
som utgår fra Faderen og Sønnen,
tilbes og æres sammen med Faderen og Sønnen,
og som har talt gjennom profetene.
Vi tror på én hellig, allmenn og apostolisk kirke.
Vi bekjenner én dåp til syndenes forlatelse
og venter de dødes oppstandelse
og et liv i den kommende verden.
Amen.

13. SALME

Salmen kan falle bort, dersom trosbekjennelsen synges.

III. FORBØNN

Se veiledning, s.000

14. SYNDSBEKJENNELSE

*Synsbekjennelsen kan være et selvstendig ledd i gudstjenesten eller inngå som del av forbønnen.
Liturgen kan knele under bønnestillhet og synsbekjennelse. Også menigheten kan gis anledning til å knele*

Synsbekjennelsen kan innledes med

L: La oss i Guds nådige nærvær ransake oss selv
eller

L: La oss i Guds nådige nærvær ransake oss selv i stillhet
eller

L: La oss erkjenne våre synder og legge av oss det som tynger
eller en annen passende innledning

Eksempler på syndsbejnelser, se side 000

Her kan følge løftesord

Eksempler på løftesord, se side 000

15. FORBØNN

Forbønnen ledes fortrinnsvis av en forbønnsleder. De enkelte bønneavsnitt kan leses av flere. *Se veiledning. S.000.* Bønneavsnittet kan avsluttes med "Gud, vi ber", lest eller sunget av den som ber bønneavsnittet, gudstjenesteleder eller kantor/forsanger.

Normalt innledes forbønnsdelen fra lesepulten, med

L: La oss be for kirken og verden.

eller

L: Vi er sammen for Guds ansikt. La oss be for kirken og verden

Maler og eksempler på forbønn, se side 000

BØNNESVAR

Bønnesvarene synges eller leses av alle mellom de enkelte bønneavsnittene i forbønnen

Ta imot vår bønn

eller

Hør vår bønn

eller

Herre, hør vår bønn

eller

Gud, hør vår bønn

Melodier til bønnesvar, se s.000
Flere bønnesvar, s s.000

VI MINNES DE DØDE

Der hvor det er ønskelig, kan forbønnen avsluttes ved at menigheten minnes de som er døde og som er gravlagt den siste uken, eller siden sist menigheten var samlet.

L kan være en medliturg (gjærne "bønneleder" eller menighetens diakon) eller gudstjenesteleder

L: Vi reiser oss og minnes dem i vår menighet som er jordfestet siden sist menigheten var samlet

Menigheten reiser seg

Navn (eventuelt også alder og adresse) til de avdøde leses opp.

Kort stillhet

Handlingen avsluttes med at L sier disse eller lignende ord:

L: Kjære Gud, styrk de etterlatte og vær nær dem i dagene som ligger foran.

Eventuelt kan tilføyes:

Herre/Gud, lær oss å telle våre dager, så vi kan få visdom i hjertet. (Sal 90,12)

Når det ikke er nattverd, fortsetter gudstjenesten med Fadervår og deretter med Sendelse, ledd 21 etc.

IV. NATTVERD

Se veiledning, s 000

16. FORBEREDELSE AV MÅLTIDET

SALME – MENIGHETENS TAKKOFFER

Nattverdfat og nattverdbeger hentes fra anretningsbordet og plasseres på alteret. Brød legges på fatet, og vin helles i begeret.

Takkofferet kan samles inn og bæres fram i tilknytning til denne handlingen, mens det synges en salme. Salmen kan erstattes av annen høvelig musikk

En av de følgende bønner kan leses:

L: Velsignet er du, Gud, som har skapt alt. Forén din kirke av alle tungemål og folkeslag, slik kornet som en gang var spredt over markene, og druene som vokste langs åsene, nå er samlet på dette bordet i brød og vin.

M: **Amen.**

eller

L: Velsignet er du, Gud som metter de sultne og oppreiser de fattige. Du fyller oss med lovsang.

M: **Velsignet være Gud i evighet. Amen.**

eller

L: Velsignet er du, Gud. Din er jorden og alt som fyller den.

L eller M: **Ta imot oss og våre gaver i Jesu navn. Amen.**

Ved måltidsforberedelse uten takkoffer benyttes en av de to første bønnene. Menighetssvarene til de to siste alternativene kan også benyttes som avslutning på den første bønne.

Dersom forberedelsen av måltidet ikke omfatter bønn, avsluttes handlingen med stillhet eller musikk.

Se veiledning om frembæring av takkeofferet og forberedelse av måltidet, s.000

17.TAKKSIGELSE OG BØNN (Eukaristibønn)

Hilsen (Sursum corda)

L *messer eller sier*: Herren være med dere

M: *reiser seg og synger* **Og med deg være Herren**

L : Løft deres hjerter

M : **Vi løfter våre hjerter til Herren**

L: La oss takke Herren vår Gud

M: **Det er verdig og rett**

eller

L *messer eller sier* Søstre og brødre, la oss lovprise Gud

M reiser seg og sier eller synger: **For takk og pris tilhører deg**

Innledende lovprisning (Prefasjon)

Den innledende lovprisningen er enten knyttet til kirkeåret, eller tilpasset den enkelte eukaristibønn (se nedenfor).

Prefasjonene for kirkeåret, se side 000

Hellig (Sanctus)

A: Hellig, hellig, hellig er Herren Sebaot, all jorden er full av din herlighet. Hosianna i det høyeste. Velsignet være han som kommer i Herrens navn. Hosianna i det høyeste.

Melodier til Hellig, se s.000

Eukaristibønnens hoveddel

Eukaristibønner, A-H, se side 000

Menigheten kan velge å bruke et av de følgende alternativene som fast tilsvar etter innstiftelsesordene, selv om nattverdbønnen veksler:

M: Deg være ære for kjærligheten som er sterkere enn døden

eller

M: Din død forkynner vi, og din oppstandelse lovpriser vi inntil du kommer i herlighet

En av de avsluttende lovprisningene i nattverdbønn C og D kan også brukes som avslutning i de andre bønnene.

A: sier eller synger

Fader vår, du som er i himmelen. La ditt navn holdes hellig.

La ditt rike komme. La din vilje skje på jorden som i himmelen.

Gi oss i dag vårt daglige brød. Forlat oss vår skyld, som vi òg forlater våre skyldnere.

Led oss ikke inn i fristelse, men frels oss fra det onde.

For riket er ditt, og makten og æren i evighet. Amen.

eller

Vår Far i himmelen! La navnet ditt helliges.

La riket ditt komme. La viljen din skje på jorden slik som i himmelen.

Gi oss i dag vårt daglige brød, og tilgi oss vår skyld, slik også vi tilgir våre skyldnere.

Og la oss ikke komme i fristelse, men frels oss fra det onde.

For riket er ditt og makten og æren i evighet. Amen. *(Det Norske Bibelselskap, NT 2005)*

Melodier til Fadervår, se s.000

18. FREDSHILSEN

L: Jesus sier: Fred etterlater jeg dere, min fred gir jeg dere. Guds fred være med dere.

M: **Guds fred være med deg**

L (gudstjenesteleder) eller en medliturg kan deretter føye til

L: La oss hilse hverandre med et tegn på fred

M: **Guds fred eller Fred være med deg eller Kristi fred**

Utveksling av fredshilsen kan ledsages av musikk.

19. NATTVERDMÅLTIDET

Du Guds Lam (Agnus Dei)

I forkant av Du Guds lam kan brødet brytes. Følgende kan sies i tilknytning til brødsbrytelsen:

L: Brødet som vi bryter, gir oss del i Kristi kropp.

Menigheten kan svare:

M: **Så er vi én kropp, for vi har alle del i det ene brød**

Eller

L: Brødet som vi bryter, gir oss del i Kristi kropp.

Vinen som vi drikker, gir oss del i Kristi blod.

Liturgen kan tilføye

L: Kom, for alt er gjort ferdig

M: **Du Guds Lam, som bærer verdens synder, miskunne deg over oss. Du Guds Lam, som bærer verdens synder, miskunne deg over oss. Du Guds Lam, som bærer verdens synder, gi oss din fred.**

Melodier til Guds Lam, se s.000

Utdeling

Utdelingsordene lyder:

Kristi kropp

Kristi blod

eller

Kristi kropp, livets brød

Kristi blod, livets beger

Nattverd gjestene kan svare: **Amen**

Under utdelingen går liturg og nattverd utdeler og stiller seg foran alteret, og menigheten kommer frem på rekke. Alternativt kan nattverd gjestene knele på alterringen. Dersom det er flere enn to som deler ut, kan disse stille seg på forskjellige steder i kirkerommet. Det kan synges en eller flere salmer og/eller fremføres egnet kor- og instrumentalmusikk.

Etter utdelingen kan liturgen si:

L: Vi har tatt imot Jesus Kristus

M: **Bevar oss til evig tid. Amen**

eller

L: Den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus har nå gitt oss sitt hellige legeme og blod
L eller M: **Styrk oss og hold oss oppe i en sann tro til det evige liv**

eller

L: Den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus har nå gitt oss sitt hellige legeme og blod
L eller M: **Gi oss mot til å leve og frimodighet til å tro**

20. MÅLTIDETS AVSLUTNING

TAKKEBØNN

Takkebønnen kan ledes av menighetens diakon, en annen medliturg eller gudstjenesteleder

L Vi takker deg, visdommens Gud, for ditt måltids dype hemmelighet: At brødet vi har brutt, er ett, og at din Sønn har gitt sitt liv for én verden og én menneskehet.

L eller M **Vi ber deg: Hjelp oss å høre det rop du har hørt, se den nød du har sett og å elske vår neste som oss selv. Amen.**

eller

L: Vi takker deg, nådige Gud, for at du gir din Sønn til oss i brødets og vinens skikkelse. Du som kjenner oss bedre enn vi kjenner oss selv: Gi oss kraft til å gå frimodig ut i verden for å gi din kjærlighet videre til våre medmennesker. I Jesu navn.

M Amen.

Eller

L Vi takker deg, himmelske Far, for dine velsignede gaver. Vi ber deg at du ved disse gaver vil bevare oss i troen på deg, forene oss i din kjærlighet og stadfeste i oss håpet om det evige liv, for din Sønns, Jesu Kristi skyld.

M Amen

V. SENDELSE

Se veiledning, s.000

21. SALME

Menigheten står under salmen.

Salmen kan utelates på gudstjenester hvor menigheter går syngende ut til slutt.

22. VELSIGNELSEN

Velsignelsen leses eller synges.

Velsignelsen kan mottas ved at den enkelte gjør korsets tegn.

Innledning til velsignelsen kan være:

L: Ta imot velsignelsen

eller

L (kan her være en forsanger) synger: La oss prise Herren

M: **Gud være lovet. Halleluja. Halleluja. Halleluja.**

eller

L: Herren være med dere

M: **Og med deg være Herren**

L: Herren velsigne deg og bevare deg.

Herren la sitt ansikt lyse over deg og være deg nådig.

Herren løfte sitt åsyn på deg og gi deg fred.

Menigheten kan synge:

Amen. Amen. Amen

Melodier til velsignelsen, s. 000 Flere velsignelser, se side 000
--

3 x 3 BØNNESLAG

23. UTSENDELSE

Utsendelsesordet sies av medliturg (diakon eller en annen) eller gudstjenesteleder et egnet sted i rommet.

Dersom menigheten blir sittende under det etterfølgende postludiet, kan utsendelsesordene sies etter postludiet.

Det kan benyttes et utsendelsesord som passer til dagens særpreg. Det kan eventuelt også formuleres egne utsendelsesord.

Gå i fred. Tjen Gud og din neste med glede.

eller

L: Gå i fred

M: **Vi går i Jesu Kristi navn. Amen**

Flere utsendelser, se s.000
----

24. POSTLUDIUM / UTGANGSPROSESJON

Menigheten kan sitte, stå i rommet eller gå ut under dette leddet. Dersom det er prosesjon, følger menigheten etter prosesjonen ut.

I stedet for postludium, mens menigheten går ut, kan det synges en salme.

Etter gudstjenesten kan kirkerommet være åpent en stund, med anledning til stille bønn og ettertanke.

Det kan legges til rette for fellesskapssamling i forlengelse av gudstjenesten. Det diakonale aspektet kan også ivaretas ved soknebud med nattverd, annen besøkstjeneste, forbønnstjeneste og andre handlinger.

III. ORDNING FOR DÅP

I. MOTTAKELSE

Ved døpefonten

1. Innledningsord

L Vi feirer dåp i Faderens, Sønnens og den Hellige Ånds navn (+).
Med takk og glede kommer vi (med NN) til Gud
som har skapt oss (alle) i sitt bilde.
Ved vann og Ånd fødes vi på nytt til liv i Kristus.
eller

Vi feirer dåp i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn (+).
I dåpen åpner Gud sitt store fellesskap for oss,
og lover å være med oss alle dager.
eller

Vi feirer dåp i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn (+).
I dåpen fører Gud oss fra død til liv, og gir oss del i sine gode gaver.

2. Skriftlesning

L Hør hvordan Jesus (tar i mot barna og) åpner Guds rike for oss:

Tekstleser/L

De bar små barn til Jesus for at han skulle røre ved dem, men disiplene viste dem bort. Da Jesus så det, ble han harm og sa til dem: ”La de små barna komme til meg, og hindre dem ikke! For Guds rike tilhører slike som dem.

Sannelig, jeg sier dere: Den som ikke tar imot Guds rike slik som et lite barn, skal ikke komme inn i det.” Og han tok dem inn til seg, la hendene på dem og velsignet dem. (Mark 10,13-16)

Ved dåp av eldre barn/ungdom og voksne kan det leses:

L Hør hva apostelen Paulus sier om dåpen:

Tekstleser/L

Hvem kan skille oss fra Kristi kjærlighet? Nød, angst, forfølgelse, sult, nakenhet, fare eller sverd? For jeg er viss på at verken død eller liv, verken engler eller krefter, verken det som nå er eller det som kommer, eller noen makt, verken det som er i det høye eller i det dype, eller noen annen skapning skal kunne skille oss fra Guds kjærlighet i Kristus Jesus.
Rom 35.38-39.

L Hør hva apostelen Paulus sier om dåpen:

Tekstleser/L

Dere er alle Guds barn i kraft av troen på Kristus Jesus.
Alle dere som er døpt til Kristus, har kledd dere i Kristus.
Her er ikke jøde eller greker, slave eller fri, mann og kvinne. Dere er alle én, i Kristus Jesus.
(Gal 3, 26-28)

L I Salmenes bok står det skrevet:

Tekstleser/L

For du, Gud, har skapt mitt indre, du har vevd meg i mors liv. Jeg takker deg, fordi jeg er skapt på skremmende, underfull vis. Underfulle er dine verk, det vet jeg så vel. Mine ben var ikke skjult for deg da jeg ble skapt i lønndom og ble formet i jordens dyp. Du så meg den gang jeg var et foster, i din bok ble alt skrevet opp; mine dager ble dannet før en eneste av dem var kommet. Salme 139, 13-16.

Andre tekstforslag:

Esek 36, 25-28; Matt 3,13-17; Matt 11, 25-30; Mark 9, 33-37; Joh 3,1-5, Joh 3,5-8; Joh 3, 16-17, Rom 6, 3-5, Joh 15, 1+4-5; **Apg 2, 37-41**, Apg 8, 36-38; Ef 3, 14-21; Tit. 3,4-7; 1 Pet 1,3; 1 Joh 3,1-2; eller annen egnet tekst

3. Takkebønn

L La oss takke og be:

Bes av en fra menigheten el liturg:

L Evige Gud, du har skapt oss i ditt bilde og kalt oss ved navn.

Takk for livet du gir. Vi kommer til deg og ber:

Gi oss framtid og håp.

eller

Bønnen kan bes av en av foreldrene, en fra dåpsfølget eller en annen fra menigheten.

L Gud, vi takker deg for det under hvert enkelt menneske er, og for NN/disse barna som vi bringer fram for deg i dag.

Våre liv er skjøre. Vi vender oss derfor til deg og ber:

Velsign oss. Fyll oss med din kjærlighet,

og hold oss fast i troen på at du alltid vil være med oss.

eller

Bønnen kan bes av en fra dåpsfølget:

L Trufaste Gud vi takkar deg for NN, *barna våre*

Takk for gåva du har gjeve.

Gjer oss tålmodige og trygge,

og hjelp oss til å gi din kjærleik vidare til dei vi har fått ansvar for.

eller

Annen lokalt formulert takkebønn

Her kan menigheten gi sitt tilsvaer:

L Gud, vi takker deg. M Amen.

eller

M Amen

eller

L.....Gud, vi ber deg: M Herre hør vår bønn.

4. Dåpsalme/solosang/annen musikk

Her kan det synges evt. dåpspsalme, solosang eller annen musikk. Ved dåp av flere personer, kan det i tillegg eventuelt synges et vers mellom hver dåp.

5. Dåpsbefaling

L/annen ved døpefonten:

Hør Jesu Kristi ord om den hellige dåp:

Jeg har fått all makt i himmelen og på jorden. Gå derfor og gjør alle folkeslag til disipler! Døp dem til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og lær dem å holde alt det jeg har befalt dere. Og se, jeg er med dere alle dager inntil verdens ende. (Matt 28,18-20)

6. Forsakelsen og trosbekjennelsen

L Vi er mennesker under syndens og dødens vilkår, som i dåpen forenes med den oppstandne Kristus. La oss derfor bekjenne forsakelsen og troen:

M Jeg forsaker djevelen og alle hans gjerninger og alt hans vesen.

Jeg tror på Gud Fader, den allmektige, himmelens og jordens skaper.

Jeg tror på Jesus Kristus, Guds enbårne Sønn, vår Herre, som ble unnfanget ved Den Hellige Ånd, født av Jomfru Maria, pint under Pontius Pilatus, korsfestet, død og begravet, fór ned til dødsriket, stod opp fra de døde tredje dag, fór opp til himmelen, sitter ved Guds, den allmektige Faders høyre hånd, skal derfra komme igjen for å dømme levende og døde.

Jeg tror på Den Hellige Ånd, en hellig, allmenn kirke, de helliges samfunn, syndenes forlatelse, legemets oppstandelse og det evige liv. Amen.

7. Bønn ved døpefonten

”Vannet helles i døpefonten” enten før bønnen eller mellom 1. og 2. setning.

L Evige Gud, du lar vann velle fram som gir verden liv.

Send din Ånd og gjør dette vannet til en nådens kilde.

La den nye fødsel skje til liv i Kristus.

eller

Vannet helles i døpefonten

L Jesus Kristus, vi takker deg for dåpens vann som ved ditt ord er en nådens kilde, der du forener oss med deg og gir oss del i den seier du vant ved din død og oppstandelse.

La den nye fødsel skje ved din skapende Ånd.

eller

Vannet helles i døpefonten

Evige Gud, i begynnelsen svevet din Ånd over vannene, og ved ditt Ord ble verden til. Fra Noas dager har du frelst ditt folk gjennom vann.

Derfor ber vi: Send din Ånd over dåpens vann

og gjør det til en nådens kilde.

Rens oss ved dette vann, og gi oss del i ditt rike.

Vannet helles i døpefonten

Evige Gud, send din Ånd, så dette vannet blir en nådens kilde.

Ett og ett barn bæres fram til døpefonten av foreldre og faddere.
Den som skal døpes, kommer fram til døpefonten sammen med sine faddere.
Det kan synges et vers fra egnet salme mellom hver dåp.
Bruk av dåpslue ivaretas etter lokal tradisjon.

8. Spørsmål ved døpefonten

Ved dåp av barn:

L Hva heter barnet?

Den som bærer barnet, sier barnets fornavn.

L Vil dere at NN skal bli døpt i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn til et liv i den kristne tro?

Den som bærer barnet, svarer Ja.

Ved dåp av større barn, ungdom eller voksen:

L Hva heter du?

Den som skal døpes, svarer selv.

L NN, vil du bli døpt i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn til et liv i den kristne tro? (NB Protokolltilførsel)

Den som skal døpes, svarer: Ja

II. DÅPSHANDLING

9. Dåp. Korsmerking. Tilsigelse

L: NN, jeg døper deg i Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn.

Liturgen øser vann med hånden 3 x over hodet til den som skal døpes.

Jeg merker deg med det hellige korsets tegn, (på din panne (+), på ditt bryst (+) og på dine føtter(+)): Du tilhører Kristus.

L (Legger sammen med (foreldre og) faddere hånden på den døptes hode og sier:)

Den allmektige Gud har nå gitt deg sin Hellige Ånd, født deg på ny, og tatt deg inn i sin kirke. Fred være med deg.

eller

L: Jeg merker deg med det hellige korsets tegn (på din panne (+), på ditt bryst (+) og på dine føtter): Du skal tilhøre Kristus.

L NN Jeg døper deg i Faderens og Sønnens og den Hellige Ånds navn.

Liturgen øser vann med hånden 3 x over hodet til den som skal døpes, og legger (sammen med (foreldre og) faddere) hånden på den døptes hode og sier:

L: Den allmektige Gud har nå gitt deg sin Hellige Ånd, født deg på ny, og tatt deg inn i sin kirke. Fred være med deg.

III. LIVET I DÅPEN

Den som bærer barnet, eller liturgen, holder fram barnet. Den/de nydøpte blir presentert med lik ordlyd. Følgende eller tilsvarende presentasjon kan brukes:

10. Presentasjon

L Jesus sier ”Den som tar i mot en av mine minste, tar i mot meg”. – La oss ta vel i mot NN!
eller

L Dette er NN som i dag er tatt inn i Guds kirke. La oss ta vel imot henne/han i vårt fellesskap.

Menigheten kan her gi sin respons.

11. Dåpslys

Ved bruk av dåpslys, bør lyset settes i en egnet stake og brenne videre i gudstjenesten.. Når alle dåpslys er tent, liturgen sier:

L Dåpslyset/-ene er tent (for NN).

Jesus sier: Jeg er verdens lys.

Den som følger meg, skal ikke vandre i mørket, men ha livets lys. (Joh 8,12)

12. Ord til faddere

L Vil faddere (og foreldre) reise seg.

Kjære faddere (og foreldre).

Dere er vitner om at NN/barna er døpt i den treenige Guds navn.

Sammen med vår menighet og hele kirken har dere del i et hellig ansvar: Dere skal be for NN/barna, være forbilder og vise omsorg for dem, og hjelpe dem til å leve og vokse i den kristne tro.

La oss gå sammen med NN/ barna på troens vei gjennom livet.

13. Lovprisning

L Lovet være Gud, vår Herre Jesu Kristi Far, han som i sin rike miskunn har født oss på ny til et levende håp ved Jesu Kristi oppstandelse fra de døde. (1 Pet 1,3)

Her kan følge musikk/salme.

IV. LOKAL GRUNNORDNING

Utarbeidelse av lokal grunnordning

Den lokale grunnordningen danner grunnlag for det faktiske gudstjenestelivet i hver enkelt menighet. Menighetens Gudstjenesteutvalg utarbeider lokal grunnordning for en fast periode. Menighetsrådet vedtar ordningen. Når menigheten har vedtatt sin lokale grunnordning, innberettes denne til biskopen.

Grunnordning for hovedgudstjenesten

Grunnordningen skal gjelde for alle gudstjenester. Her kan det gis anvisning med hensyn til mulig variasjon i forhold til den enkelte gudstjenestetypens særpreg og med hensyn til handlinger, tekster og melodier.

Grunnordningen er utgangspunkt for planlegging og utarbeidelse av hver enkelt hovedgudstjeneste, med de forskjellige fokus den vil ha fra gang til gang. Ved hjelp av et kirkeårshjul ivaretas gjenkjennelse og aktualitet for alle aldersgrupper i menigheten. Gudstjenester ved spesielle dager som konfirmasjonstidens gudstjenester, Bibeldagen og Skaperverkets dag utarbeides også på grunnlag av denne ordningen.

Hvordan utarbeide lokal grunnordning

Struktur for gudstjenesten (se s.000) og *utskrevet ordning* (se s.000) er grunnlag for utarbeidelse av lokal grunnordning. Alt materialet i kapittel V, "Variasjoner av liturgiske ledd" (se s.000) kan benyttes på menighetens hovedgudstjenester. Det tas stilling til hvilke tekster, melodier, handlinger og lignende som skal være fast fra gang til gang og hvor i gudstjenesten det kan gis anledning til å gjøre valg for dem som forbereder enkeltgudstjenester. Resultatet nedfelles i en protokoll som gjøres tilgjengelig for hele menigheten.

Utarbeidelse av lokal grunnordning betyr å gjøre flere valg:

- * Klargjøring av kirkerommet til den enkeltes forberedelse før gudstjenesten og til feiringen av selve gudstjenesten.
- * Hvilken ordning som skal følges med hensyn til informasjon, klokkingering og stillhet før inngangssalmen.
- * Eventuell bruk av liturgisk drakt for ikke vigslede medliturger
- * Generelle regler for bruk og hyppighet av inn- og utgangsprosesjon
- * Samlingsbønnene. Antall og hvilken bruk.
- * Normalordning for bruk av kyrie / kyrielitani. Valg av melodier.

- * Normalordning for gloria. Valg av varianter og melodier.
- * Plassering av dåpen.
- * Avgjøre med hensyn til dåpsprosesjon, medliturger, andre medvirkende under dåp
- * Hyppighet av dåp
- * Generelle retningslinjer for på hvilke gudstjenester en eller begge de to første tekstlesningene kan sløyfes.
- * Normalordning for evangelieprosesjon
- * Normalordning for bruk av de to trosbekjennelsene. Velge om trosbekjennelsen normalt skal synges,

melodiform.

- * Normalordning for syndsbejennelse.
- * Normalvarianter for forbønn.
- * Form på nattverdelementene, valg av type vin og brød/ oblat.
- * Normalordning og variabler i forhold til plassering av anretningsbord, innsamling av takkeofferet, dekking av alterbordet.
- * Valg av melodi til de sangbare ledd i nattverdliturgien.
- * Fredshilsenens siste del.
- * Utdeling av nattverden. Bruk av medliturg.
- * Utsendelsesord. Normalordning og variabler med hensyn til hvilke utsendelsesord som skal benyttes.
- * Normalordning og variabler ved postludium.

